

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 10/3'2016

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол №31 від 25 жовтня 2016 року) та Вченою Радою Академії Муніципального Управління (Протокол №35 від 25 жовтня 2016 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу

допускається лише за згодою редакції. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 28.10.2016

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2016
© "Економіка. Фінанси. Право",
2016

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джу́жа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку та аналізу за видами економічної діяльності Житомирського державного технологічного університету

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністрування менеджменту Академії муніципального управління

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константінов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

ЗМІСТ

Л.О. ФРАНЧЕНКО, П.Ю. КУРМАЄВ. Енергозбереження як важливий фактор розвитку енергетичної галузі в Україні	4
Г.О. АЛЕКСІН. Факторний аналіз Дюпон як інструмент фінансової стратегії підприємства	8
О.П. КУШНІРЮК, Н.Г. СЕЙСЕБАЄВА. Санація підприємства як чинник його фінансової захищеності	13
А.Б. ПОЧТОВІЮК. Фінансовий потенціал інноваційного розвитку підприємств	16
Б.В. СЕМЕНОВ, Н.Г. СЕЙСЕБАЄВА. Методи прогнозування і оцінки банкрутства підприємства ...	21
С.А. ТКАЧЕНКО. Атрибут концентраційного гарантування підсистеми діагностики в системі стратегічного управління діяльністю підприємств, виробничих об'єднань країни	25
S. TSONEVA. Тенденции развития торгово-экономического сотрудничества между Китаем и Болгарией	36
K. MIEKISZ. Современные аспекты внешней торговли между Польшей и Китаем	43

ФРАНЧЕНКО

Людмила Олексіївна

УДК 338.24

КУРМАСЬ

Петро Юрійович
Petro109@i.uaЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ
ФАКТОР РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ
ГАЛУЗІ В УКРАЇНІPOWER SAVING AS AN IMPORTANT
FACTOR OF THE DEVELOPMENT OF THE
POWER PRODUCING SPHERE IN UKRAINE

к.е.н., молодший науковий
співробітник, Уманський
державний педагогічний
університет імені Павла
Тичини

д.е.н., доцент, професор
кафедри фінансів, обліку та
економічної безпеки, Уман-
ський державний педагогіч-
ний університет імені Павла
Тичини

У статті проаналізовано сучасний стан енергетичної галузі України. Визначено, що не ефективне використання енергоресурсів та відсутність стабільного енергозабезпечення є однією з основних проблем функціонування даної галузі. Проаналізовано динаміку основних показників розвитку паливно-енергетичного комплексу України. Запропоновано практичні заходи підвищення ступеня реалізації потенціалу енергозбереження.

В статье проанализировано современное состояние энергетической отрасли Украины. Определено, что не эффективное использование энергоресурсов и отсутствие стабильного энергообеспечения является одной из основных проблем функционирования данной отрасли. Проанализировано динамику основных показателей развития топливно-энергетического комплекса Украины. Предложены практические мероприятия по повышению степени реализации потенциала энергосбережения.

The article analyses the modern condition of the power producing sphere in Ukraine. It has been defined that inefficient use of energy sources and the absence of the reliable power supply is one of the main problems of this sphere functioning. The dynamics of the main rates of the fuel power complex has been analyzed. Practical measures for the increase of the level of power supply capacity have been proposed.

Ключові слова: енергозбереження, енергія, ефективність

Ключевые слова: энергосбережение, энергия, эффективность

Keywords: power saving, energy, efficiency

ВСТУП

У сучасних умовах енергозбереження є одним із найважливіших напрямів у комплексі заходів щодо стимуляції економічного зростання та укріплення міжнародних позицій України [1].

Конкурентоспроможність окремих галузей та національної економіки в цілому суттєво залежить від кількості спожитої енергії, тому питання її раціонального споживання є надзвичайно актуальним для розвитку господарського комплексу нашої країни.

Актуальні проблеми впровадження та функціонування технологій енергозбереження висвітлюються у працях В. Баранніка, Н. Кузьминчук, О. Суходолі, Є. Сухіна та інших вчених-економістів.

Разом з тим, подальшого вирішення потребують питання розробки та реалізації ефективних напрямів зниження енергоемності національної економіки України.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз сучасного стану енергетичної галузі в Україні та визначення напрямів підвищення рівня енергоефективності вітчизняної економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження були використані наступні методи: абстрактно-логічний (дозволив узагальнити теоретичні основи енергозбереження та енергоефективності), економіко-статистичний (виявити тенденції функціонування енергетичної сфери України).

РЕЗУЛЬТАТИ

Процеси глобалізації та зростання взаємозалежності національних економік актуалізують проблематику енергетичної безпеки як основи соціально-економічного розвитку країни. Енергія, в даному випадку, відіграє виключно важливу роль як для забезпечення процесу відтворення, так і для підтримки суспільного добробуту [2, с. 139].

На сучасному етапі розвитку економіки України, однією з основних проблем розвитку енергетичної галузі є неефективне використання енергоресурсів. Рівень споживання енергоносіїв в Україні є практично втричі вищим, ніж у країнах ЄС, при цьому забезпеченість нашої держави власними енергоресурсами становить менше 50 %, що зумовлює зростаючу залежність економіки країни від імпорту паливно-енергетичних ресурсів [4].

Динаміка основних показників, що характеризують процеси розвитку паливно-енергетичного комплексу наведена у табл. 1. Згідно з оперативними

даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, виробництво основних видів енергоресурсів у країні за 2012–2015 рр. характеризувалося наявністю тенденції до зниження.

Зокрема, проведені нами дослідження енергетичного балансу України за 2010–2014 рр. показали, що кінцеве споживання первинної енергії у промисловості зменшилося на 0,7 %, транспорту – на 0,3 %, а не енергетичного використання – на 1,8 % (табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка основних показників розвитку енергетичної галузі в Україні у 2012–2015 роках [5]

Показник	Рік				2015 р. до 2012 р., %
	2012	2013	2014	2015	
Електроенергія, млн. кВт·год					
Виробництво	198 119,4	193 564,4	181 944,7	157 634,8	79,6
Експорт	9 745,3	9 861,5	8 052,8	3 641,6	37,4
Споживання (нетто)	150 720,1	147 264,4	134 653,0	118 726,9	78,8
Вугілля, тис. т					
Видобуток	85946	83697,5	64995,3	39744,7	46,2
Споживання	61207,1	37641,9	31562,1	28637,6	46,7
Газ, млн м ³					
Видобуток	20185	20998,2	20170	19896	98,5
Споживання	54774,6	50357,6	42465	33727	61,5

Таблиця 2

Питома вага галузей економіки України в кінцевому споживанні первинної енергії, %

[складено за даними Державної служби статистики України [6]]

Напрямок	Рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
Промисловість	34,2	34,6	34,0	31,4	33,5
В т. ч. чорна металургія	54,2	53,9	53,6	55,3	59,8
Транспорт	17,1	16,6	15,7	16,2	16,8
Інші	41,2	40,9	41,9	45,3	44,0
Не енергетичне використання	7,5	7,9	8,4	7,1	5,7
Кінцеве споживання, всього	100	100	100	100	100

Разом з тим, у 2015 р. наявною є тенденція зростання питомих витрат палива та енергії на окремі

види продукції енергоємних видів економічної діяльності. Так, при виробництві 38 % видів

продукції, що враховуються органами державної статистики, було збільшено фактичні витрати палива та енергії, що призвело до перевитрат палива та енергії на 1,5 млн т в умовному обчисленні. Найбільше підвищення фактичних витрат палива відбулося на підприємствах Донецької (21,8 % від обсягу перевитрат по Україні), Дніпропетровської (13,6 %), Запорізької (11,3 %) та Луганської (11 %) областей; теплоенергії – на підприємствах Донецької (23 %), Одеської (22,3 %) та Запорізької (12,1 %) областей; електроенергії – на підприємствах Донецької (24 %), Дніпропетровської (20 %), Запорізької областей (16 %) та м. Києва (6 %). Із загального обсягу збільшення фактичних витрат палива найбільша частка припадала на підприємства промисловості (94 %) [7].

Низька ефективність діяльності паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) призвела до того, що в Україні енергоємність у 2–3 рази перевищує цей показник у зарубіжних країнах [8, с. 32].

Вищезазначена ситуація зумовлена впливом багатьох факторів.

Зокрема, в сучасних умовах формування ПЕК зношеність виробничих фондів становить понад 60 %, а питома вага інвестицій у розвиток енергетики складає близько 1 %, що не дозволяє компенсувати навіть зменшення виробничих потужностей [8, с. 32].

Наступним фактором є низький рівень впровадження енергозберігаючих технологій.

Згідно із законодавством України, енергозбереження – це діяльність (організаційна, наукова, практична, інформаційна), яка спрямована на раціональне використання та економне витрачання первинної та перетвореної енергії і природних

енергетичних ресурсів у національному господарстві і яка реалізується з використанням технічних, економічних та правових методів. Енергоефективність та енергозбереження взаємопов'язані, оскільки енергозбереження є головним чинником підвищення рівня ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР). Поняття енергоефективності є дещо ширшим і містить не лише напрями безпосереднього енергозбереження, а й непрямі, які призводять до зниження споживання ПЕР. Енергоефективність характеризує ступінь використання енергії на одиницю кінцевого продукту [3].

До основних чинників, що впливають на рівень енергозбереження промислових підприємств, можна віднести наступні: наявність природних монополій та пов'язаних з цим ризиків, втрати при передачі та споживанні енергоресурсів, політика держави у цій сфері [11, с. 109].

Забезпечення ефективного розвитку економіки можна досягнути за рахунок реалізації наступних напрямів стратегії енергоефективності (рис. 1):

- зниження рівня не продуктивних витрат енергоресурсів при їх виробництві, транспортуванні та споживанні [4];
- впровадження новітніх технологій та раціоналізації суспільного виробництва [4];
- модернізації та реконструкції енергетичної інфраструктури [4];
- зростання частки альтернативних джерел енергії;
- активізація наукових досліджень прикладного характеру у сфері енергозбереження, комерціалізація їх результатів.

Рис. 1. Елементи стратегії енергоефективності [розроблено авторами із використанням [4]]

Для реалізації концепції енергозбереження необхідна зміна пріоритетів у розвитку енергетики, що потребує дотримання принципів енергозбереження,

оскільки зростання обсягів виробництва первинних енергоресурсів на сьогоднішній день є домінантою енергетичної політики нашої країни [1].

При цьому, ми погоджуємося з науковими поглядами Я. Співака, що реалізація державної політики управління енергозбереженням повинна базуватися на якісно нових підходах, що дозволяють створити економічну зацікавленість господарюючих суб'єктів у ефективному використанні наявного потенціалу енергозбереження, насамперед, за рахунок інвестування енергозберігаючих проектів.

В умовах, коли основні виробничі фонди більшості галузей за своїм станом застаріли і наблизилися до критичного рівня, на перший план виходить реалізація проблеми широкомасштабного впровадження підвищуючих енергоефективність загальнопромислових інноваційних технічних рішень, розроблених на основі вітчизняних перспективних технологій, які є аналогами закордонних і задовольняють попит виробників і споживачів енергетичних ресурсів [1].

Головним важелем державного впливу на інвестиційну активність є нормалізація розрахунково-фінансового клімату в країні, відповідна податкова, митна і цінова політика; підвищення рівня управління цим процесом, а також фінансова підтримка на поворотній основі енергозберігаючих проектів на початковій стадії протягом 2–3 років в рамках реалізації програм енергоефективності на всіх рівнях [1].

ВИСНОВКИ

Дослідження засвідчило наявність проблемної ситуації у енергетичній сфері нашої країни. На сьогоднішній день національна економіка України характеризується високою енергоємністю, технологічною відсталістю, зношеністю основних фондів та не ефективною політикою державного регулювання цієї сфери. Тому, доцільним є визначення напрямів її державного регулювання: створення сприятливого підприємницького середовища; реалізація програм фінансування впровадження енергозберігаючих технологій.

Список використаних джерел

1. Співак Я.О. Енергозбереження як фактор економічного зростання України [Електронний ресурс] / Я.О. Співак // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Режим доступу: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/10-2015/46.pdf>

2. Кузьминчук Н.В. Ринок електричної енергії України : проблеми державного регулювання й перспективи розвитку / Н.В. Кузьминчук // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2013. – № 4 (24). – С. 139–148.

3. Закон України «Про енергозбереження» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 30. – С. 283.

4. Подзерей Р.В. Сучасний стан енергозбереження та використання енергоресурсів України [Електронний ресурс] / Р.В. Подзерей. – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/1133/1/Сучасний%20стан%20енергозбереження%20та%20використання%20енергоресурсів%20України.pdf>

5. Офіційний сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України. – Режим доступу: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=35081

6. Енергетичний баланс України за 2010–2014 рр. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Статистична доповідь. Ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів у 2015 році [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Кицкай Л.І. Енергоефективність в Україні: аналіз, проблеми та шляхи підвищення / Л.І. Кицкай // Інноваційна економіка. – 2013. – № 3. – С. 32–37.

9. Бараннік В. О. Енергоємність ВВП держави: історичні паралелі та уроки для України / В.О. Бараннік // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1 (34). – С. 113–119.

10. Курмаєв П.Ю. Сценарне прогнозування динаміки макроекономічних показників на 2010–2025 роки в Україні / П.Ю. Курмаєв // Наука і економіка. – 2010. – № 2. – С. 244–249

11. Севастьянов Р.В. Проблеми та перспективи енергозбереження на промислових підприємствах / Р.В. Севастьянов // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Випуск 1, Том 2. – С. 107–110.

12. Курмаєв П.Ю. Аналіз сучасних світових тенденцій у енергетичній сфері / П.Ю. Курмаєв, В.О. Стойка // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – №8/1. – С. 23–26.

АЛЕКСІН

УДК 336.64

Гліб Олегович

gleb.aleksin@gmail.com

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ДЮПОН ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

DUPONT FACTOR ANALYSIS AS AN INSTRUMENT OF ENTERPRISE'S FINANCIAL STRATEGY

аспірант, ДУ "Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України"

У статті розглянуто проблему аналізу ефективності та прибутковості господарської діяльності підприємства в рамках його фінансової стратегії. За мету дослідження поставлено визначення ролі факторного аналізу DuPont в системі фінансової стратегії підприємства.

В статье рассмотрена проблема анализа эффективности и прибыльности хозяйственной деятельности предприятия в рамках его финансовой стратегии. Целью статьи является определение роли факторного анализа DuPont в системе финансовой стратегии предприятия.

Author reviews the problem of an enterprise's effectiveness and profitability analysis within enterprise's financial strategy. The study aims to define the role of DuPont factor analysis within enterprise's financial strategy system.

Ключові слова: фінансова стратегія, факторний аналіз DuPont, рентабельність власного капіталу

Ключевые слова: финансовая стратегия, факторный анализ DuPont, рентабельность собственного капитала

Keywords: financial strategy, DuPont factor analysis, return on equity

ВСТУП

В скрутних умовах фінансово-економічної кризи підприємства вимушені проводити роботу з посилення ефективності господарської діяльності та підвищення своєї прибутковості. Наслідки циклічних явищ в національній економіці посилюються процесом інтенсифікації глобальної конкуренції, що змушує підприємства боротися за обмежені ресурси, в т.ч. за фінансові. Одним з основних джерел фінансових ресурсів є власний капітал, з метою залучення якого підприємство має демонструвати високий рівень інвестиційної привабливості. Існує необхідність у засобі вивчення інвестиційної привабливості шляхом порівняння ефективності та прибутковості господарської діяльності підприємства, концентрації управлінського ресурсу на їх ключових драйверах. Факторний аналіз DuPont є дієвим інструментом аналізу факторів посилення ефективності та прибутковості підприємства. Дослідження в сфері використання факторного аналізу DuPont в системі фінансової стратегії підприємств здійснювали численні зарубіжні вчені: Ю. Бріггем, Дж. Пратт, К. Уолш, Р. Хігінс, Д. Хьорст і інші, а також вітчизняні вчені: О.О. Терещенко, А.М. Поддєрьогін і інші. При цьому існує низка актуальних проблем у сфері даного дослідження, яка потребує подальшого осмислення та розв'язання. Зокрема, необхідно поглибити розуміння взаємозв'язку між функціональними стратегіями підприємства, базуючись на інструментах фінансового аналізу.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні ролі факторного аналізу DuPont в системі фінансової стратегії, вивчення функціоналу даного інструменту в

системі аналізу фінансової та загальної ринкової стратегії підприємства. Цей інструмент дозволяє направляти аналіз господарської діяльності в бік сильних і слабких сторін діяльності підприємства, базуючись на даних звітності фінансового обліку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

При проведенні дослідження використано методи аналізу, статистично-аналітичний, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Факторний аналіз DuPont (*DuPont Factor Analysis*) є методом аналізу драйверів зміни рентабельності власного капіталу підприємства, визначення рівня ефективності та прибутковості господарської діяльності підприємства. Результуючим показником факторного аналізу DuPont є рівень рентабельності власного капіталу (*Return on Equity, ROE*) акціонерів, що показує динаміку приросту акціонерної вартості [2].

Р. Хігінс [2] довів, що 82 великих американських корпорацій за 3-річний період продемонстрували кореляцію між зваженим середнім показником *ROE* і ринковою капіталізацією. Це означає, що *ROE* є поширеним індикатором рівня інвестиційної привабливості підприємства [7].

Однією з переваг факторного аналізу DuPont є можливість дезінтеграції *ROE* на низку факторів створення вартості для акціонерів, що відносяться до різних сфер господарської діяльності підприємства, а саме:

- Маржа чистого прибутку (*Profit Margin, PM*) – як індикатор прибутковості діяльності підприємства;
- Оборотність активів (*Asset Turnover, AT*) – як індикатор ефективності використання активів підприємства;
- Фінансовий важіль (*Equity Multiplier, EM*) – як індикатор ефективності фінансової архітектури підприємства.

$$ROE = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Дохід від реалізації}} \times \frac{\text{Дохід від реалізації}}{\text{Активи}} \times \frac{\text{Активи}}{\text{Власний капітал}}$$

Для різних галузей економіки є характерними різні ключові фактори впливу на *ROE*. В дослідженні [9] зазначається, що специфічні галузеві фактори впливу надають більш розгорнуте та глибоке пояснення, ніж узагальнені показники. Прикладом галузі з високою маржою чистого прибутку є модна індустрія, галузі з високою оборотністю активів – роздрібна торгівля, галузі з високим фінансовим важелем – фінансовий сектор.

Важливою рисою інструменту факторного аналізу DuPont є його здатність відслідковувати різноманітні аспекти господарської діяльності підприємства. Підприємство може бути прибутковим, однак, неефективним, що виявляється в низькій якості управління активами. Рівень прибутковості, що підраховується під впливом принципів бухгалтерського обліку, відображає тільки результат від фактичних продажів. Тоді як рівень оборотності активів дозволяє оцінити, наприклад, негативний ефект від надмірного накопичення на складі непроданої готової продукції, в якій іммобілізується частка оборотного капіталу.

Показнику *ROE* як виміру фінансової результативності властива обмеженість в розрізі часу, ризику, вартості [3]. Факторний аналіз DuPont спроможний подолати даний бар'єр. Завдяки тому, що показник *ROE* має властивість до дезінтеграції на драйвери створення вартості для акціонерів, факторний аналіз DuPont є дієвим інструментом аналізу фінансової та загальної ринкової стратегії. Це підтверджується дослідженням [8], де автори підтверджують більшу результативність використання факторного аналізу DuPont в порівнянні з більш традиційними показниками рентабельності власного капіталу (*ROE*) і рентабельності інвестицій (*ROI*) завдяки більш глибокому відображенню фінансової позиції та результативності господарської діяльності підприємства.

Фінансова стратегія є однією з основних функціональних стратегій підприємства. В залежності від напрямку розвитку підприємства на ринку, фінансова стратегія має балансувати обраний напрямок ринкового розвитку, а саме: за умов агресивного ринкового зростання, що характеризується динамічним нарощенням ринкової частки, фінансова стратегія має носити консервативний характер (ринковий розвиток фінансується переважно за рахунок власного капіталу та пошуку резервів скорочення операційних витрат); за помірного вектору ринкового зростання фінансова стратегія має

Зокрема, в дослідженнях [1, 10] розглянуто питання дезінтеграції показника рентабельності власного капіталу з метою ідентифікації факторного впливу операційного та фінансового важелів на рівень прибутковості власного капіталу.

Формула факторного аналізу DuPont виглядає наступним чином:

бути агресивною, що дозволить за рахунок позикового фінансування здешевити вартість капіталу, таким чином здобувши додаткові конкурентні переваги на ринку, що скорочується або повільно зростає.

Ринкова стратегія підприємства може мати три напрямки: лідерство за витратами, диференціація та фокусування (тобто нішовий ринок) [6]. Однак, науковці [4] вважають не доцільним використовувати для аналізу стратегію фокусування (нішового ринку) внаслідок того, що інструментами цієї ринкової стратегії є інструменти характерні для стратегій або лідерства за витратами, або диференціації. Розглянемо особливості планування та реалізації фінансової стратегії підприємства в рамках ринкових стратегій лідерства за витратами та диференціації.

Стратегія лідерства за витратами має за мету вихід на ринок з товарами або послугами, що за споживчими якостями є близькими до конкурентів, однак, мають нижчу ціну. З цією метою підприємство забезпечує жорсткий контроль за витратами, використовує ефект економії від масштабу та прагне до нарощення обсягів продажу, що сприяє зниженню середніх постійних витрат підприємства. Для підприємства, що обрало курс на лідерство за витратами, є характерним балансування низької маржі чистого прибутку за рахунок високої оборотності активів [5]. Це означає, що увага менеджменту підприємства має бути направлена в першу чергу на покращення якості управління активами, оптимізацію структури операційних витрат, підвищення якості операційного менеджменту. Інструментами покращення якості управління активами є посилення фінансування оборотного капіталу, оптимізація кількості запасів, покращення показників оборотності готової продукції, зниження рівня дебіторської заборгованості, боротьба з замороженням грошових коштів в оборотних активах. Одним з основних інструментів підвищення якості операційного менеджменту є застосування методів бережливого виробництва (*Lean Manufacturing*); даний підхід дозволяє розкрити резерви підвищення ефективності функціонування підприємства, скоротити ступінь іммобілізації грошових коштів у надмірних запасах, тощо.

В свою чергу, ринкова стратегія диференціації має на меті запропонувати споживачам унікальні споживчі властивості товару або послуги, що дозволить встановити цінову премію (тобто додаткову націнку) до середньо ринкової ціни.

Прикладами таких споживчих властивостей є бренд, якість, сервісне обслуговування, дизайн, різноманітність асортименту, спосіб доставки, тощо [4]. В літературі [5] зазначається, що за стратегії диференціації підприємство має балансувати витрати на маркетинг і НДДКР з можливістю встановити конкурентоспроможну ціну. Стратегія диференціації успішно виконується за умови генерації високої маржі чистого прибутку, що компенсує низький рівень оборотності активів. Як наслідок, основними інструментами підвищення маржинальності є нарощення обсягів доходів (за рахунок цінової та асортиментної політики) і оптимізація витрат (операційних, фінансових, інвестиційних). Важливим кроком є вдосконалення управлінського обліку, що дозволить посилити функціонально-вартісний аналіз і максимально ефективно відбудувати портфель продукції підприємства, розставляючи акценти на найбільш маржинальних одиницях продукції.

Дослідження [4] доводить, що ринкова стратегія диференціації є ефективною за умов економічного зростання, а ринкова стратегія лідерства за витратами – за умов економічної нестабільності.

Слід зазначити, що інструменти з покращення стану драйверів факторного аналізу DuPont знаходяться як в, так і поза зоною фінансового управління на підприємстві. Так, на маржу чистого прибутку впливають як заходи фінансової стратегії (оптимізація фінансових і інвестиційних витрат; покращення якості управлінського обліку), так і інструменти маркетингової стратегії (покращення цінової та асортиментної політики) і операційної стратегії (оптимізація операційних витрат). Показник оборотності активів знаходиться під впливом інструментів управління оборотним капіталом (зона фінансової стратегії), так і бережливого виробництва (зона операційної стратегії). Тобто з метою максимізації створеної доданої вартості для акціонерів має відбуватися синергія функціональних стратегій підприємства.

Важливо назвати шляхи покращення стану драйверів факторного аналізу DuPont, що має на меті посилення фінансового здоров'я підприємства. Занадто високий ступінь фінансового важеля значно підвищує ризик банкрутства та обмежує гнучкість підприємства під час економічних криз; вирішенням цієї проблеми є скорочення боргового навантаження, реструктуризація існуючих боргів, реструктуризація короткострокових боргів у довгострокові, дотримання правил ефективного позикового фінансування (фінансування довготривалого

розвитку та капітальних витрат за рахунок довгострокового позикового фінансування). Низький ступінь оборотності активів веде до іммобілізації грошових коштів у оборотному капіталі, зниження рівня ефективності господарської діяльності підприємства, потреби нарощувати боргове навантаження з метою додаткового фінансування оборотного капіталу; з метою вирішення проблеми низької ефективності управління активами слід покращувати оборотність запасів, готової продукції, дебіторської заборгованості. Низький рівень маржі чистого прибутку свідчить про те, що підприємство не досягає необхідного рівня прибутковості своєї господарської діяльності; усунути дану проблему можливо за рахунок оптимізації витрат (операційних, фінансових, інвестиційних), розробки ефективного портфелю продукції, акцент в якому буде зроблено на найбільш прибуткових одиницях, запровадження ефективної цінової політики.

Проаналізуємо результативність господарської діяльності підприємств (в розрізі прибутковості та ефективності) за допомогою факторного аналізу DuPont на прикладі пивоварної галузі України. Для цілей аналізу взято три найбільші виробники пива на українському ринку: ПАТ «Оболонь», ПАТ «Карлсберг Україна», ПАТ «САН ІнБев Україна». Наведемо в таблиці 1 розрахунки компонентів факторного аналізу DuPont на основі даних офіційної фінансової звітності підприємств за період 2013-2015 рр..

Отримані результати свідчать про те, що підприємства по-різному створюють додану вартість для своїх акціонерів: ПАТ «Карлсберг Україна» – за рахунок підвищення маржинальності, ПАТ «САН ІнБев Україна» – за рахунок високої ефективності управління активами, ПАТ «Оболонь» – за рахунок структури капіталу підприємства. Як висновок, підприємства використовують різні ринкові та фінансові стратегії: ПАТ «Карлсберг Україна» – стратегію диференціації (що направлена на урізноманітнення асортименту, нарощення пропозиції преміальних торгових марок, що мають вищу маржу), а натомість ПАТ «САН ІнБев Україна» обрало для себе напрямок лідерства за витратами (підвищення ефективності управління оборотним капіталом). ПАТ «Оболонь», маючи показники маржі чистого прибутку та оборотності активів на рівні нижчому в порівнянні з кращими практиками конкурентів, на основі даних розрахунків не може бути чітко віднесено до стратегії диференціації або стратегії лідерства за витратами.

Таблиця 1

Розрахунок компонентів факторного аналізу DuPont основних підприємств пивоварної галузі України за період 2013-2015 рр.

[офіційна фінансова звітність підприємств за 2013-2015 рр.; власні розрахунки]

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.
1	2	3	4
ПАТ «Оболонь»			
Рентабельність власного капіталу, %	14,8%	-23,4%	-36,2%
Маржа чистого прибутку, %	5,0%	-16,2%	-16,0%

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
Оборотність активів, %	105,9%	62,7%	75,0%
Фінансовий важіль, %	276,7%	229,8%	301,0%
<i>ПАТ «Карлсберг Україна»</i>			
Рентабельність власного капіталу, %	19,1%	27,4%	25,0%
Маржа чистого прибутку, %	17,9%	24,4%	20,2%
Оборотність активів, %	87,5%	85,2%	92,1%
Фінансовий важіль, %	122,4%	131,6%	134,5%
<i>ПАТ «САН ІнБев Україна»</i>			
Рентабельність власного капіталу, %	-13,9%	-41,6%	-39,0%
Маржа чистого прибутку, %	-5,6%	-12,1%	-7,1%
Оборотність активів, %	133,5%	136,0%	146,7%
Фінансовий важіль, %	185,1%	252,9%	375,3%

Поточна складна соціально-економічна ситуація відобразилася на динаміці показника *маржі чистого прибутку* підприємств: витрати, що понесли виробники внаслідок девальвації національної валюти, здорожчення імпортової сировини, скорочення реальних доходів домогосподарств і, як наслідок, обсягів попиту на пиво, – все це в комплексі призвело до того, що два з трьох основних виробників (ПАТ «Оболонь» і ПАТ «САН ІнБев Україна») мали від’ємний фінансовий результат у 2014-2015 рр. Підвищення рівня маржі чистого прибутку ПАТ «Карлсберг Україна» підтверджує стратегічну направленість підприємства на управління маржинальністю (тобто фокус на преміальні торгові марки).

В розрізі показника *оборотності активів* ПАТ «САН ІнБев Україна» є лідером на національному ринку. Це підтверджує тезу про фокус підприємства на стратегії лідерства за витратами, що сприятиме завоюванню ринкової частки. ПАТ «Карлсберг Україна» в свою чергу має нижчий рівень оборотності активів, що, на нашу думку, пояснюється значною часткою преміальних торговельних марок (що продаються повільніше) в структурі продажів в порівнянні з іншими виробниками.

Динаміка показника *фінансового важеля* свідчить про переоцінку кредитів у валюті внаслідок глибокої девальвації гривні.

Основними викликами для виробників залишаються скорочення обсягів ринку пива, подальша девальвація гривні, ріст рівня споживчої інфляції, здорожчення імпортової сировини, обмеженість банківського кредитування. У відповідь виробники мають застосувати інструментарій фінансової та суміжних функціональних стратегій, а саме:

- збалансування структури капіталу з метою скорочення частки позикового фінансування, дотримання правил ефективного позикового фінансування;

- реструктуризація кредитів (переведення короткострокових боргів у довгострокові, скорочення частки валютних кредитів);

- підвищення якості управління оборотним капіталом (підвищення оборотності запасів, готової продукції, дебіторської заборгованості);

- посилення функціонально-вартісного аналізу, і, як наслідок, формування високо дохідного портфелю продукції з найбільш маржинальними товарними одиницями;

- оптимізація операційних, фінансових, інвестиційних витрат;

- посилення маркетингової стратегії (покращення асортиментної та цінової політики, підвищення якості управління портфелем брендів);

- активізація операційної стратегії (використання інструментів бережливого виробництва, пошук внутрішніх резервів скорочення операційних витрат).

ВИСНОВКИ

Факторний аналіз DuPont дозволяє провести аналіз основних драйверів створення вартості для акціонерів і виявити глибинні причини незадовільного рівня прибутковості та ефективності господарської діяльності підприємства. За рахунок здатності формули до дезінтеграції існує можливість ідентифікувати та розкрити внутрішні резерви, що сприятимуть майбутньому ринковому зростанню. Факторний аналіз DuPont займає важливе місце в системі аналітики фінансової стратегії в силу здатності до оперативної та всебічної діагностики основних драйверів створення акціонерної вартості. 3

метою досягнення результативності загальної ринкової стратегії підприємства має утворитися синергія функціональних стратегій (фінансової, операційної та інших). Інструменти впливу на компоненти факторного аналізу DuPont знаходяться як в межах фінансової стратегії, так і у зоні інших функціональних стратегій підприємства. Різним напрямкам розвитку підприємства на ринку відповідають різні види фінансової стратегії (агресивна або консервативна). Також для різних галузей економіки є характерним використання відповідних інструментів фінансової стратегії (оборотність активів – для галузей з масовим уніфікованим попитом і великими обсягами продажу; маржа чистого прибутку – для галузей з індивідуальним одиничним попитом і малими обсягами продажу).

Результати факторного аналізу DuPont на основі даних пивоварної галузі України свідчать, що більшість основних виробників мають чітко спрямовану стратегію, що направлена або на диференціацію, або на лідерство за витратами. Ринкова стратегія підприємства має бути підтримана за допомогою відповідних інструментів фінансової стратегії (маржі чистого прибутку, оборотності активів, фінансового важеля). В розрізі інструменту маржі чистого прибутку підприємства мають проводити роботу в напрямку покращення стану функціонально-вартісного аналізу, посилення цінової та асортиментної політики, активізації маркетингової стратегії; інструменту оборотності активів – підвищення якості управління оборотним капіталом, використання інструментів бережливого виробництва, пошуку внутрішніх резервів скорочення витрат; інструменту фінансового важеля – збалансування структури капіталу, реструктуризації заборгованості. Перспективами подальших досліджень знаходяться в зоні поглибленого вивчення факторів впливу на ключові фінансові показники господарської діяльності підприємства в системі корпоративної стратегії.

Список використаних джерел

1. Firer C. Driving Financial Performance through the Du Pont Identity: A Strategic Use of Financial Analysis and Planning / Colin Firer. // Financial Practice and Education. – 1999. – №9. – С. 34–45.
2. Higgins R. Analysis For Financial Management / Robert Higgins. – New York: McGraw-Hil, 2012. – 480 с.
3. Lesáková L. Uses and Limitations of Profitability Ratio Analysis in Managerial Practice / L. Lesáková // Enterprise and Benchmarking: 5th International Conference on Management, June 1-2, 2007, Budapest, Hungary. – С. 259–264.
4. Little P. Evaluating the Effect of Recession on Retail Firms' Strategy using DuPont Method: 2006-2009 / P.Little, J. Mortimer, M. Keene, L. Henderson. // Journal of Finance and Accountancy. – 2011. – №7. – С. 1–7.
5. Palepu K. Business Analysis and Valuation Using Financial Statements / K. Palepu, P. Healy, V. Bernard. – Mason: South-Western, 2008. – 336 с.
6. Porter M. The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance / Michael Porter. – New York: Free Press, 1998. – 557 с.
7. Rogova E. Dupont Analysis of the Efficiency and Investment Appeal of Russian Oil-Extracting Companies / E. Rogova // Business and Management 2014: 8th International Scientific Conference, May 15–16, 2014, Vilnius, Lithuania. – С. 164–171.
8. Sheela S. Financial Performance of Pharmaceutical Industry in India using Dupont Analysis / S. Sheela, K. Karthikeyan. // European Journal of Business and Management. – 2012. – №14. – С. 84–91.
9. Soliman M. The Use of DuPont Analysis by Market Participants / Mark Soliman. // The Accounting Review. – 2008. – №3. – С. 823–853.
10. Tezel A. Disaggregating the Return on Equity: An Expanded Leverage Approach / A. Tezel, G. McManus. // Journal of Applied Finance. – 2003. – №13. – С. 66–71.

КУШНІРЮК

Олександра Павлівна
alya.kushniryuk.94@mail.ru

УДК 658.15:338.43

САНАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК
ЧИННИК ЙОГО ФІНАНСОВОЇ
ЗАХИЩЕНОСТІ

СЕЙСЕБАЄВА

Наталія Григорівна

REORGANIZATION OF ENTERPRISES
AS A FACTOR IN ITS FINANCIAL
SECURITY

студент, Запорізький національний університет

к.е.н., Запорізький національний університет

Розглянуто сутність реалізації санації, основною формою якої є фінансово-економічний механізм. Представлено концептуальну модель реалізації санації підприємств. Запропоновано методичні рекомендації реалізації санації з урахуванням критеріїв прийняття рішення та інноваційної складової.

Рассмотрены сущность реализации санации, основной формой которой является финансово-экономический механизм. Представлена концептуальная модель реализации санации предприятий. Предложены методические рекомендации реализации санации с учетом критериев принятия решения и инновационной составляющей.

The essence of the implementation of the reorganization, the main form of which is a financial-economic mechanism are considered. Conceptual model of implementation of turnaround management. Methodical recommendations to implementation of rehabilitation against the criteria of decision-making and innovation.

Ключові слова: санація, підприємство, фінансова захищеність, економічна криза

Ключевые слова: санация, предприятие, финансовая защищенность, экономический кризис

Keywords: sanitation, enterprise, financial protection, economic crisis

ВСТУП

Деформація економічного простору під впливом світової економічної кризи знову привернула увагу науковців в бік проблем антикризового управління, ризик-менеджменту та санації підприємства. Внутрішні механізми мінімізації ризиків економічної діяльності підприємств все частіше не виправдовують витрат на їх реалізацію та не приносять очікуваних фінансових результатів. Відновлення фінансової стабільності та економічної безпеки аграрних підприємств може бути здійснено на різних фундаментальних засадах і, відповідно, з різними перспективами. В Україні, на жаль, існують великі ризики продовження логіки попереднього помилкового досвіду з накопиченням внутрішніх диспропорцій і суперечностей, що продукують загрози все більшого руйнівного характеру. Інший сценарій потребує виваженої, скоординованої фінансової політики та принципово нового фінансового інструментарію, спрямованого на поступові якісні зміни як в структурі пріоритетних галузей та напрямів аграрного виробництва, так і в управлінні їх фінансовим забезпеченням. Тому актуальності набуває науковий пошук та впровадження нових механізмів підвищення економічної захищеності підприємств в умовах невизначеності та трансформації фінансової архітектури аграрної економіки. Це зумовлює орієнтування наукових пошуків на глибоке вивчення та окреслення шляхів розв'язання зазначених проблем.

Особливої уваги заслуговують сучасні підходи управління механізмами фінансової захищеності підприємств аграрної сфери, досліджені такими

науковцями як І.А. Крюкова, О.О. Терещенко, І.Б. Хома, Т.С. Шабатура.

МЕТА РОБОТИ полягає у вивченні санації підприємства, а також санації як чинника фінансової захищеності підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

РЕЗУЛЬТАТИ

Незважаючи на накопичений у науці та практиці аграрного виробництва досвід здійснення антикризової діяльності на аграрних підприємствах, у цій сфері залишаються неоднозначними ряд питань, пов'язаних із тлумаченням сутності санації підприємства, виділенням її форм і видів, визначення її змісту, обґрунтування економічної ефективності та доцільності санації підприємства.

Рівень ефективності управління підприємством в кризовий період значною мірою залежить від таких факторів, як рівень готовності підприємства до кризи, сформовані обсяги страхових фондів зниження негативних наслідків, ступінь володіння інформацією про можливі зміни навколишнього середовища, проведення превентивних заходів, оперативність та гнучкість реагування підприємства на зміни зовнішнього середовища та ін. На жаль, криза вітчизняних підприємств в аграрній економіці в останні роки набуває ознак хронічного характеру, підприємства обирають агресивні підходи управління, оборотні засоби не поповнюються до нормативних потреб, вартість кредитних ресурсів та

альтернативних джерел фінансового забезпечення аграрного виробництва перевищує економічно обґрунтовані межі, а страхові резерви протидії негативним наслідкам та аграрним ризикам вичерпано, що, в свою чергу, обумовлює безперспективність реалізації як внутрішніх механізмів фінансової безпеки аграрних підприємств, так і неефективність державної підтримки. У разі довготривалої фінансової кризи ресурсний потенціал підприємства вичерпується, підприємство втрачає конкурентоспроможність та позиції на ринку.

Основними видами кризи, що потребують санаційних заходів, визначають їх напрямки, масштаби, форму реалізації, тривалість нестабільного стану підприємства та методологічні підходи до складання бюджету санації є: - стратегічна криза (коли на підприємстві зруйновано виробничий потенціал і відсутні довгострокові фактори успіху); - криза операційної діяльності чи прибутковості (перманентні збитки вихолощують власний капітал, і це призводить до незадовільної структури балансу); - криза ліквідності (підприємство є неплатоспроможним або існує реальна загроза втрати платоспроможності).

Керування кризовими процесами з метою відновлення стабілізації, фінансового оздоровлення та набуття фінансової безпеки функціонування аграрного підприємства реалізується за допомогою санаційних заходів.

Економічну політику санації визначено як систему управлінських рішень на мікро- та макrorівнях, спрямованих на управління фінансово-економічними результатами та досягнення певного рівня стійкості підприємств у напрямі визначених цілей, що сприятиме забезпеченню загального економічного зростання у суспільстві.

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

Зарубіжний досвід свідчить, що найважливішим критерієм щодо обґрунтування санації є її ефективність, тобто рішення в процесі санації повинні мати економічний сенс, забезпечувати використання всього наявного у підприємства ресурсного потенціалу, реалізацію всіх його компетенцій та збалансування фінансових потоків у часі а за обсягами.

Механізм реалізації санації аграрних підприємств Фінляндії є досить лаконічним і складається з таких основних етапів:

перший – відновлення платоспроможності за рахунок наявних ресурсів, власних резервів, реструктуризації боргів і зовнішньої допомоги;

другий – покриття нагромаджених збитків попередніх періодів шляхом використання основних резервів (санації балансу), фінансової допомоги власників та інших зовнішніх надходжень;

третій – поліпшення майнового стану за рахунок наявних коштів, нагромадження власного капіталу, зовнішніх довго- та короткострокових запозичень;

четвертий – зміцнення фінансової стійкості зі зміною структури власності або шляхом залучення позикових коштів. На думку фахівців, ефективну санацію можна забезпечити завдяки планомірному розвитку й використанню наявного в підприємства потенціалу, а також послабленню чинників, що обмежують можливості санації [4, 5, 6]. Санація вважається успішною, якщо за допомогою зовнішніх та внутрішніх фінансових джерел, проведення організаційних та фактором виробничо-технічних удосконалень підприємство виходить з кризи (нормалізує виробничу діяльність та уникає оголошення банкрутства) і забезпечує свою прибутковість та конкурентоспроможність у довгостроковому періоді [3].

Санація підприємства та її очікувані результати містяться в затвердженому плані санації, що характеризує розрахунок ефективності, а також перелік заходів щодо організаційно-економічних механізмів реалізації плану та контролю за її перебігом. Деталізуються очікувані результати виконання проекту, а також прогнозуються можливі ризики й збитки.

Основні критерії ефективності санації такі:

- ліквідність та платоспроможність як результат оптимізації фінансових потоків підприємства в оглядовому періоді;

- прибутковість операційної діяльності, що дозволяє залучати в наступному періоді кредитні ресурси та визначається відношенням очікуваними додатковим прибутком в процесі санації до витрат на реалізацію санаційної стратегії;

- додаткова вартість, створена в результаті санації, яка виражається в абсолютному прирості вартості активів (різниця між очікуваною та теперішньою вартістю);

- конкурентні переваги та стабілізація позиції на ринку;

- відновлення бізнес-репутації боржника.

ВИСНОВКИ

Результати санації (окрім подолання неплатоспроможності та відновлення конкурентоспроможності) можна оцінити, знаючи додатковий прибуток підприємства, тобто різницю між сумою прибутків після санації і розміром прибутків (збитків) до її проведення. Для об'єктивнішого оцінювання ефективності прогнозований обсяг прибутку приводиться до теперішньої вартості. Вкладення в проведення санації розглядаються як інвестиції санатора в підприємство, що перебуває у фінансовій кризі, з метою одержання прибутку (в абсолютній чи відносній формі).

Для перспективного планування економічної захищеності на вітчизняних підприємствах у після кризовий період потрібно, в першу чергу, переймати позитивний досвід зарубіжної практики її відновлення в тому числі й шляхом запровадження інструментів санації, що дозволить прискореними темпами досягти на стратегічно важливих напрямках

аграрних підприємствах раціональної фінансової політики з чітко визначеною фінансово-економічною стратегією розвитку з урахуванням процесів кредитування, страхування, реалізації внутрішніх механізмів мінімізації фінансових ризиків та економічного піднесення аграрної сфери.

Список використаних джерел

1. Дмитренко А.І. Стратегії антикризової діяльності промислових підприємств / А.І. Дмитренко // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2009. – № 4 (20). – С. 49-53.
2. Крюкова І.О. Формування фінансової безпеки агропромислових підприємств. / І.Ю. Крюкова // Облік і фінанси. – 2012. – №4(58). – С. 41-44.
3. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. Посібник. – К.: КНЕУ, 2008. – 412 с.
4. Булович Т. Методичні підходи до оцінки санаційної спроможності підприємства / Т. Булович // Економіст. – 2009. – №12. – С. 44-47.
5. Хома І.Б. Формування та використання систем діагностики економічної захищеності промислового підприємства: монографія / І.Б.Хома. – Львів: Вид-во Національного університету „Львівська політехніка”, 2012. – 504 с.
6. Гришова І.Ю. Зміцнення фінансової складової економічної безпеки підприємства / І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура // Облік і фінанси. – №1, 2013. – С. 99-104

ПОЧТОВЮК

Андрій Борисович
apochtovyuk@yandex.ru

УДК 330.341.1

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВFINANCIAL POTENTIAL OF INNOVATIONAL DEVELOPMENT OF
ENTERPRISES

д.е.н., професор кафедри
менеджменту, Кремен-
чуцький національний
університет імені
Михайла Остроградського

У статті обґрунтовано власне визначення поняття фінансовий потенціал інноваційного розвитку підприємств і розкрито його складові. Досліджено рівень інноваційної діяльності підприємств України та джерела її фінансування. Внесено конкретні пропозиції щодо зміцнення фінансового потенціалу інноваційного розвитку підприємств.

В статье обосновано собственное определение понятия финансовый потенциал инновационного развития предприятий и раскрыты его составляющие. Исследованы уровень инновационной деятельности предприятий Украины и источники ее финансирования. Внесены конкретные предложения по укреплению финансового потенциала инновационного развития предприятий.

The article substantiated actual definition of financial potential of innovative enterprises and disclosed its components. The level of innovation of enterprises in Ukraine and sources of its funding is explored. Specific proposals for strengthening the financial potential of innovative enterprises are made.

Ключові слова: фінансовий потенціал, інноваційний розвиток, підприємство, інноваційна діяльність

Ключевые слова: финансовый потенциал, инновационное развитие, инновационная деятельность

Keywords: financial potential, innovative development, enterprise, innovation activity

ВСТУП

Інноваційний розвиток підприємств є складним соціально-економічним процесом, який в значній мірі залежить від фінансування. Відповідно, необхідність вирішення теоретико-практичних завдань управління інноваційним розвитком активізує наукові розвідки з питань фінансового потенціалу підприємств України. Сучасне нормативно-правове поле щодо регулювання інноваційної діяльності формується з Закону України «Про інноваційну діяльність», «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», а також низки інших документів. Однак, зважаючи на невизначеність загального підходу до сутності фінансового потенціалу інноваційного розвитку підприємств та постійні зміни у пріоритетності розвитку при недостатніх обсягах фінансування, призводять до низької інноваційної активності вітчизняних підприємств. Крім того, існує проблема з пошуком та диверсифікацією джерел необхідних фінансових ресурсів, а також визначенням найбільш ефективного способу їх вкладення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичні засади формування та посилення фінансового потенціалу інноваційного розвитку підприємств, міст, регіонів та країни в цілому постійно знаходяться в полі зору вітчизняних та закордонних науковців. Так, значна увага приділена визначенню місця фінансового потенціалу в

економічного потенціалі підприємства [1]. Вчені підкреслюють необхідність врахування значення фінансових ресурсів на кожному з етапів функціонування підприємства, тому пропонують розподіляти фінансовий потенціал на фінансовий потенціал стійкості, забезпечення та розвитку [2]. Також висвітленими є питання, пов'язані із фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку [3]. Проте, на нашу думку, варто деталізувати розуміння та складові поняття «фінансовий потенціал інноваційного розвитку підприємств», а також дослідити ключові фактори впливу на процес його формування. Аналіз стану наукових розробок із вказаної проблеми свідчить, що напрацьовано значний теоретико-практичний доробок щодо інноваційного розвитку в умовах суспільних трансформацій. Але фінансовий потенціал є категорією, визначення економічної природи якого викликає деякі розбіжності і залишається актуальним у сучасній економічній науці.

МЕТОЮ СТАТТІ є дослідження сутності, ключових факторів впливу та сучасного рівня фінансового потенціалу інноваційного розвитку підприємств України.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В сучасній науковій літературі відсутнє однозначне розуміння поняття «фінансовий потенціал» інноваційного розвитку підприємства. Відповідно, відсутній єдиний підхід до аналізу

фінансового потенціалу та його структури. В цілому, більшість авторів керуються підходом, відповідно до якого фінансовий потенціал варто сприймати як

сукупність наявних та резервних фінансових ресурсів, які можуть бути використані для здійснення інноваційної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Трактування сутності поняття «фінансовий потенціал»	
Автор	Трактування поняття
Бикова В. [4, с. 56]	як рушійну силу, яка необхідна для переведення наявних ресурсів підприємства із статистичного стану в динамічний, а також здатна забезпечити максимально ефективну реалізацію цілей та напрямів розвитку підприємства
Боровикова Е. [5]	як потенційні розміри доходів з урахуванням параметрів резервів, які не використовуються, неврахованих надходжень і втрат у результаті впливу різних факторів ризику
Кунцевич В. [6, с. 123–124]	як сукупність наявних фінансових ресурсів, а також можливостей їх залучення та ефективного управління з метою досягнення тактичних цілей та стратегічної мети підприємства
Онишко С. [7, с. 67–68]	як сукупність наявних фінансових ресурсів та їх резервів, які можуть бути використані за певних умов
Назаренко А. [8, с. 28]	як фінансові можливості підприємства, які формуються за наявності різного роду ресурсів під впливом оточення та внутрішньої структури підприємства, а також можуть бути реалізовані за допомогою діяльності персоналу та системи управління з метою досягнення максимально бажаного фінансового результату
Путянін Ю. [9]	як сукупність фінансових спроможностей і можливостей підприємства

На нашу думку, фінансовий потенціал інноваційного розвитку підприємств варто сприймати як можливість і здатність підприємства мобілізувати різні джерела фінансових ресурсів задля досягнення стратегічних та тактичних цілей інноваційного розвитку, що здатні підвищити стійкість та конкурентоспроможність підприємства. Відповідно, наявність зазначеного потенціалу сприяє створенню та впровадженню інновацій. Основними

функціями фінансового потенціалу є: розподільча, відтворювальна, контрольна та індикативна (рис. 1).

Узагальнення аналітично-статистичних джерел інформації дозволяє виділити такі групи факторів інноваційного розвитку підприємств, як законодавчі, організаційно-управлінські, фінансово-економічні, техніко-технологічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та інформаційні (рис. 2).

Рис. 1. Характеристика функцій фінансового потенціалу [складено автором на основі джерела [10, с. 50]]

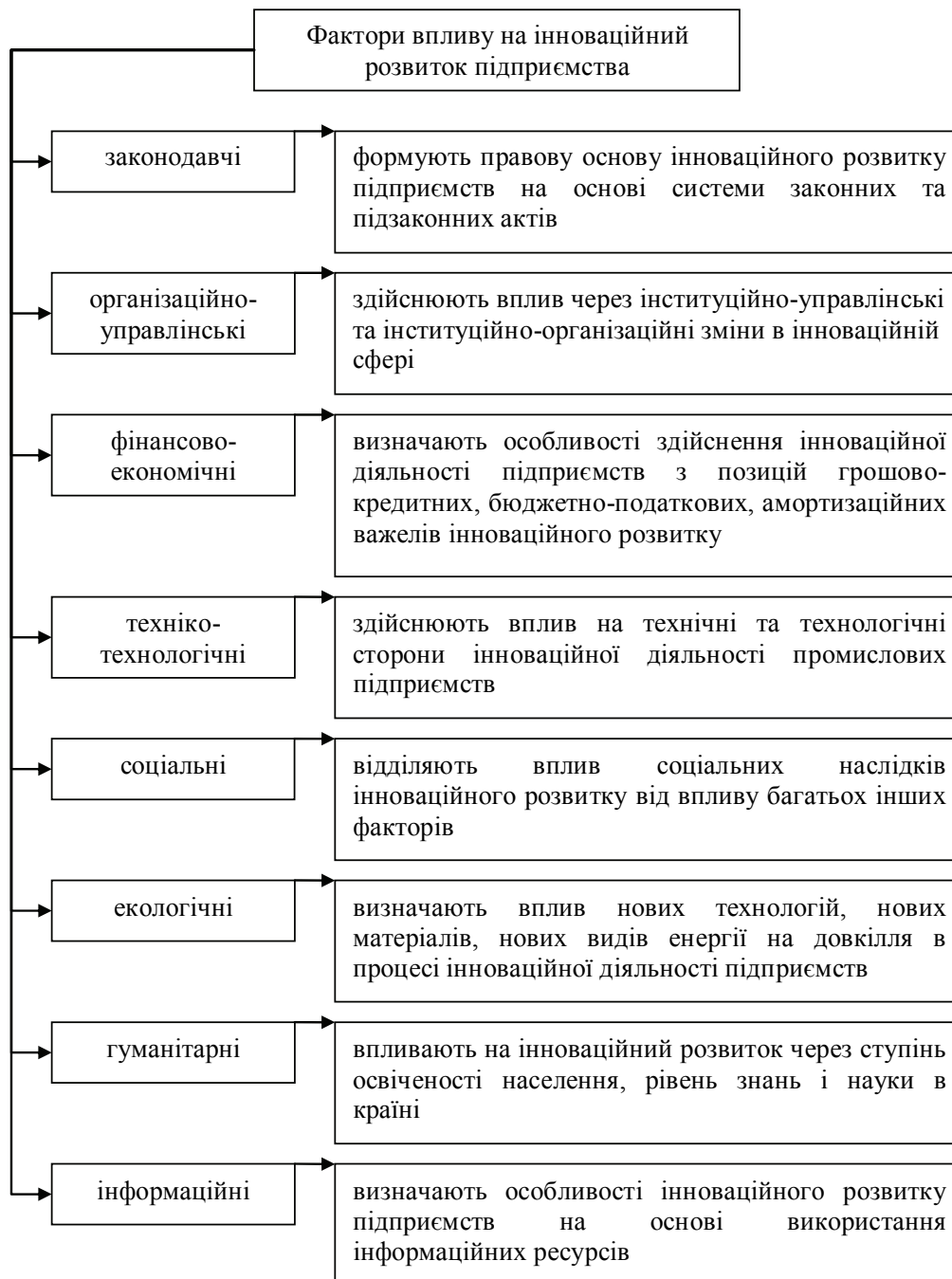

Рис. 2. Система факторів впливу на інноваційний розвиток підприємства [складено автором на основі джерела [11, с. 123]]

Аналіз інноваційної активності вітчизняних підприємств у 2000-2015 роках свідчить про зростання обсягів витрат на інноваційну діяльність (рис. 3).

Однак, протягом зазначених років спостерігалось коливання питомої ваги підприємств, що займались інноваціями (в межах від 11,2 % до 18,0 % від загальної кількості підприємств).

Також важливим аспектом дослідження є розкриття та аналіз сучасного стану структури фінансового потенціалу інноваційного розвитку.

Основні складові фінансового потенціалу інноваційного розвитку підприємств наведено на рис. 4.

Основними джерелами фінансування інноваційного розвитку залишаються власні джерела підприємств (рис. 5). Їх найбільша питома вага спостерігалась у 2015 році (97,2 % від загального обсягу фінансування), а найменша – у 2011 році (52,9 %).

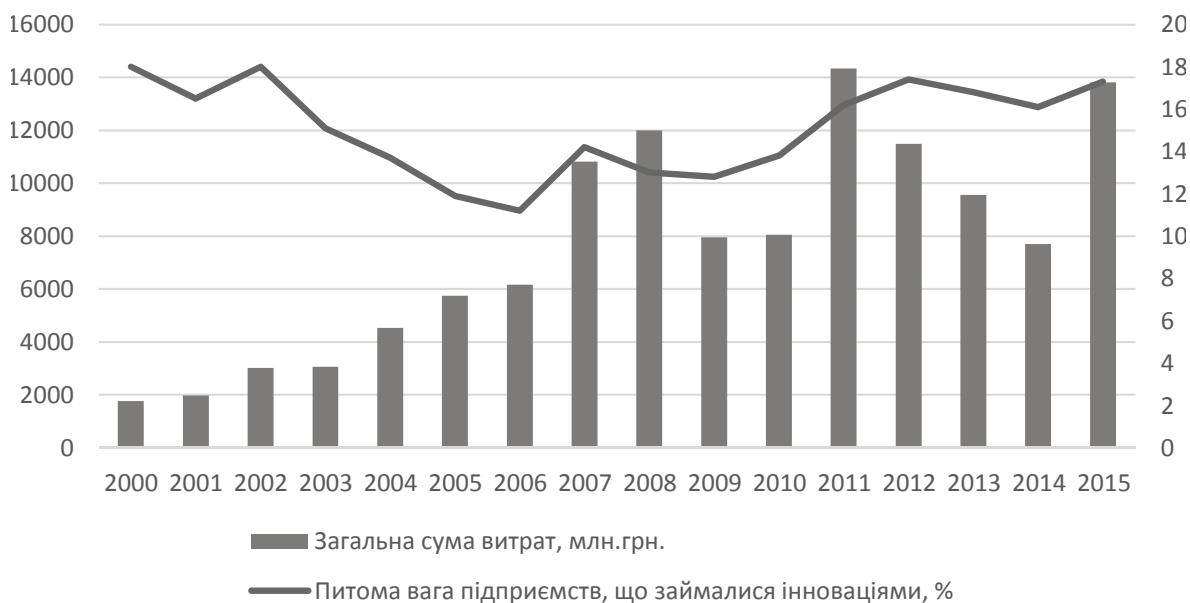

Рис. 3. Динаміка інноваційної активності підприємств України [складено з джерел [12]]

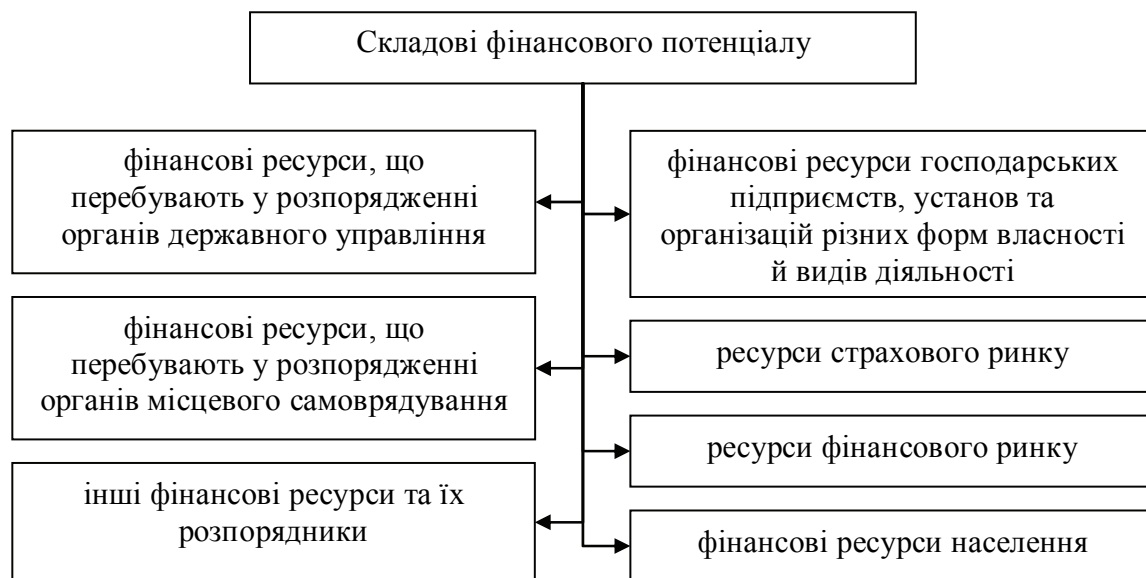

Рис. 4. Складові фінансового потенціалу інноваційного розвитку підприємств [складено з джерел [13, с. 60–62]]

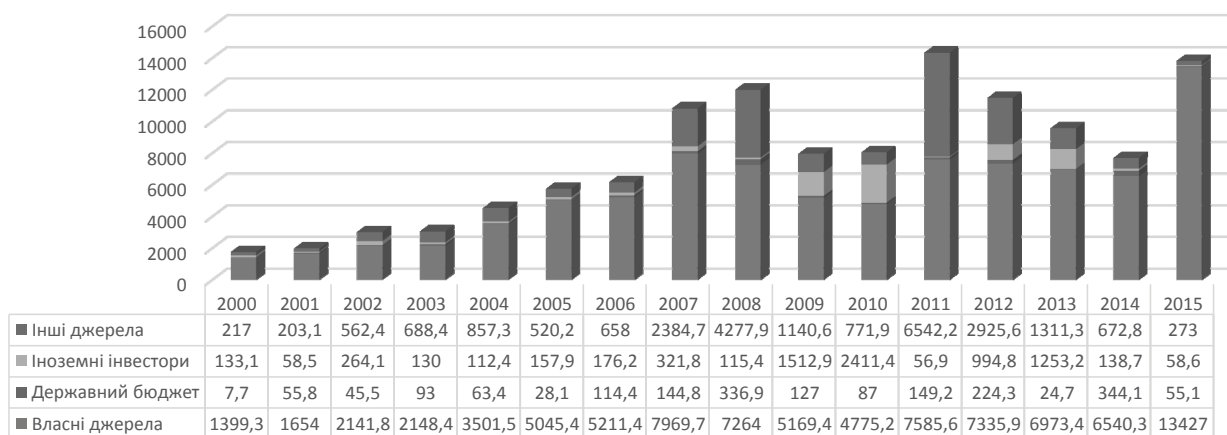

Рис. 5. Джерела фінансування інноваційної діяльності, млн. грн. [складено з джерел [12]]

ВИСНОВКИ

Підвищення інноваційної активності підприємств, на думку вчених, потребує створення привабливих умов інноваційного інвестування [11, с. 124]:

- поглиблення правових засад інвестиційної та інноваційної діяльності підприємств в Україні, здатних створити гарантії захисту інвестицій;

- створення умов для стабілізації економічної ситуації в країні, здатних залучити як внутрішній, так і іноземний капітал для інноваційного розвитку;

- формування дієвої інноваційної та інвестиційної інфраструктури;

- оптимізація податкового навантаження.

Таким чином, для зміцнення фінансового потенціалу інноваційного розвитку вітчизняних підприємств необхідно:

- у теоретичному плані: систематизація та конкретизація теоретичних, організаційних, методологічних основ зміцнення фінансового потенціалу;

- в аналітичному плані: здійснення комплексного аналізу фактичного стану формування, функціонування та використання фінансового потенціалу (за джерелами, регіонами, галузями), а також створення інформаційної бази для системного та об'єктивного моніторингу (виявлення та попередження впливу дестабілізуючих факторів [14, с. 29]: загально-економічних, ринкових, соціально-демографічних, природно-кліматичних, інформаційних, науково-технічних, нормативно-правових);

- у практичному плані: розробка системи оцінки ефективності використання фінансового потенціалу інноваційного розвитку, а також підвищення ефективності державного регулювання.

Список використаних джерел

1. Белінська О.В. Сутність фінансового потенціалу підприємства / О.В. Белінська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 4. Т. 3. – С. 267-271.
2. Ільїна К. Фінансовий потенціал інноваційного розвитку підприємства / К. Ільїна // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 256-261.
3. Ховрак І.В. Фінансування інноваційного розвитку : реалії та перспективи / І.В. Ховрак //

Маркетинг і менеджмент інновацій. – Суми: ТОВ «ВТД «Університетська книга», 2013. – № 1. – С. 229-235.

4. Бикова В.Г. Фінансово-економічний потенціал підприємств загальнодержавного значення – оцінка і управління / В.Г. Бикова // Фінанси України. – 2005. – № 6. – С. 56-61.

5. Боровикова Е.В. Финансовый потенциал как комплексный показатель эффективности финансово-бюджетной политики / Е.В. Боровикова // Экономический анализ: теория и практика. – 2008. – № 18. – С. 13-16.

6. Кунцевич В.О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки / В.О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7 (37). – С. 123-130.

7. Онишко С.В. Фінансовий потенціал інноваційного розвитку економіки / С.В. Онишко // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 67-74.

8. Назаренко А.С. Теоретичні підходи до визначення сутності економічної категорії «фінансовий потенціал» / А.С. Назаренко // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – № 8. – С. 22-29.

9. Путянин Ю.О. Фінансові механізми стратегічного управління розвитком підприємства: монографія / Ю.О. Путянин, О.І. Пушкар, О.М. Тридід. – Х.: Основа, 2009. – 488 с.

10. Кучер Г.В. Фінансовий потенціал як економічна категорія / Г.В. Кучер // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 9 (159). – С. 46-52.

11. Ткаченко А.М. Інвестиційне забезпечення інноваційного потенціалу промислового підприємства / Ткаченко А.М., Тимошенко Д.М. // 2013. – С. 119-125.

12. Статистичні матеріали Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

13. Шумська С.С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки / С.С. Шумська // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 55-64.

14. Стратегічні пріоритети та механізми інноваційного розвитку сільських територій західного регіону України: [монографія] / За ред. В.В. Борщевського, Т.Г. Васильціва. – Львів: Аверс, 2014. – 176 с.

СЕМЕНОВ

УДК 336.71.078

СЕЙСЕБАЄВА

Богдан Вячеславович

Наталія Григорівна

bogdan77semenov@gmail.com

МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ І ОЦІНКИ
БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВАMETHODS OF PREDICTION AND
ASSESSMENT OF BANKRUPTCYЗапорізький національний
університетк.е.н., Запорізький національний
університет

В роботі розглянуто сутність банкрутства підприємств, описані різні підходи та методи до прогнозування ймовірності банкрутства підприємств. Досліджено використання та сутність економіко-математичних методів, експертних методів, методів оцінки фінансового стану, штучних інтелектуальних систем.

В работе рассмотрена сущность банкротства предприятий, описаны различные подходы и методы к прогнозированию вероятности банкротства предприятий. Исследовано использование и сущность экономико-математических методов, экспертных методов, методов оценки финансового состояния, искусственных интеллектуальных систем.

The paper discusses the essence of bankruptcy, describes the different approaches and methods to the prediction of the probability of bankruptcy. Investigated the use and essence of economic-mathematical methods, expert methods, methods of assessing the financial condition, artificial intelligent systems.

Ключові слова: банкрутство, оцінка, методи, підприємство, прогнозування, неплатоспроможність

Ключевые слова: банкротство, оценка, методы, предприятие, прогнозирование, неплатежеспособность

Keywords: bankruptcy, evaluation, methods, enterprise, forecasting, insolvency

ВСТУП

Закон України «Про банкрутство» [1] під банкрутством розуміє зв'язану з браком активів у ліквідній формі неспроможність юридичної особи суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити в установлені для цього строк пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги та виконати зобов'язання перед бюджетом.

В основі концепції банкрутства лежить просте правило вільного ринку: у конкурентному середовищі мають виживати ті підприємства, діяльність яких є ефективнішою і товари яких знаходять попит у споживачів. За таких умов, подолання банкрутства підприємства стоїть особливо гостро, адже достовірна і своєчасна реакція на дію негативних факторів дозволяє сформувати відповідну фінансову політику та розробити заходи, спрямовані на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, зростання платоспроможності та забезпечення конкурентоспроможності підприємства у довгостроковому періоді.

Таким чином, аналіз діагностики банкрутства та його запобігання, підтримка платоспроможності підприємства є актуальними для підприємств України. Найефективнішим засобом запобігання банкрутства є фінансова санація, що забезпечує фінансове оздоровлення підприємств, збереження робочих місць, підвищення виробничого потенціалу, а отже і економічну безпеку країни.

Дана проблема знайшла своє відображення в дослідженнях багатьох економістів і фахівців. Серед вчених та науковців, які працюють у цьому напрямку можна назвати наступних: Троц І. В. [3], Саблина Н.

[2], Кривеженко [2], Прохорова В. [4], Крупчатніков О. [4], Пластун О. [5], Фокіна Н. [6].

МЕТА РОБОТИ - дослідження методів оцінки і прогнозування банкрутства підприємств.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є матеріали періодичних видань, наукові праці, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під діагностикою банкрутства розуміють використання сукупності методів фінансового аналізу для своєчасного розпізнавання симптомів фінансової кризи на підприємстві й оперативного реагування на неї на початкових стадіях з метою зменшення ймовірності повної фінансової неспроможності суб'єктів господарювання.

Ознаки банкрутства можна розділити на дві групи. До першої групи відносяться показники, що свідчать про можливі фінансові утруднення і ймовірність банкрутства в недалекому майбутньому: повторювані істотні втрати в основній діяльності, що виражаються в хронічному спаді виробництва, скороченні обсягів продажів і хронічній збитковості; наявність хронічно простроченої кредиторської і дебіторської заборгованості; систематичне збільшення тривалості обороту капіталу; низькі значення коефіцієнтів ліквідності і тенденція їх до зниження; збільшення до небезпечних меж частки позикового капіталу в загальній його сумі; дефіцит власного оборотного капіталу; наявність наднормативних запасів сировини і готової продукції; зниження виробничого потенціалу [2].

В другу групу входять показники, несприятливі значення яких не дають підстави розглядати поточний фінансовий стан як критичний, але сигналізують про можливість різкого його погіршення в майбутньому при неприйнятті дієвих заходів. До них відносяться:

- надмірна залежність підприємства від якого-небудь одного конкретного проекту, типу устаткування, виду активу, ринку збуту;
- втрата ключових контрагентів;
- недооцінка відновлення техніки і технології;
- втрата досвідчених співробітників апарата керування;
- змушені простої, неритмічна робота;
- неефективні довгострокові угоди;
- недостатність капітальних вкладень і т.д.

В таблиці 1 надана класифікація існуючих підходів для оцінки та прогнозування ймовірності банкрутства підприємств. Існує чотири основних підходи для оцінки й прогнозування ймовірності банкрутства підприємств: 1) експертні методи; 2) економіко-математичні методи; 3) штучні інтелектуальні системи; 4) методи оцінки фінансового стану.

Найбільш відомими методиками, що відносяться до першого підходу, є: метод Аргенти (А-рахунок), або оцінки ймовірності краху; метод Скоуна; методика компанії ERNST&WHINNEY; методика якісного аналізу В.В. Ковальова. Ці методики

засновані на якісній оцінці ймовірності банкрутства підприємств.

До другого підходу відносяться методи прогнозування ймовірності банкрутства, засновані на побудові економіко-математичних моделей. До них відносяться: дискримінантний аналіз; кластерний аналіз; дерева класифікації; імітаційне моделювання [3].

Застосування кластерного аналізу при прогнозуванні ймовірності банкрутства базується на визначенні кластерів, що характеризують фінансову стабільність підприємства й схильність його до банкрутства. Кластерний аналіз дозволяє здійснити класифікацію об'єктів, у цьому випадку підприємств, для яких оцінюється фінансовий стан, на основі подання результатів, виражених фінансовими коефіцієнтами – крапками відповідного геометричного простору, з наступним виділенням груп як «згустків» цих крапок (кластерів, таксонів).

Метод дерев класифікації одержав широке поширення в закордонній практиці. Основними перевагами методу побудови дерев класифікацій при прогнозуванні ймовірності банкрутства підприємства є високий ступінь наочності (графічне подання), легкість інтерпретації отриманих результатів, ієрархічність обчислень у процесі класифікації (питання задаються послідовно і остаточне рішення залежить від відповіді на всі попередні питання).

Таблиця 1

Класифікація методів оцінки і прогнозування ймовірності банкрутства підприємств

Експертні методи	Економіко-математичні методи	Штучні інтелектуальні системи	Методи оцінки фінансового стану	
Метод Аргенти	Дискримінантний аналіз	Експертні системи	Окремі	Кількісні
Метод Скоуна	Кластерний аналіз		Комплексні	Якісні
Методика компанії ERNST&WHINNEY	Дерева класифікації		Матриця	Кількісно-якісні
Методика В.В.Ковальова	Імітаційне моделювання	Нейронні системи	Методика Бівера	
			Методика Депаляна	
			Матриця Франкштона і Рома	

Іншим підходом до прогнозування банкрутства підприємств на підставі економіко-математичних методів є імітаційне моделювання. Методи розрахунку ймовірності банкрутства на основі імітаційного моделювання можуть бути застосовні в умовах вітчизняної економіки. Дана група методів заснована на розрахунку ймовірності банкрутства підприємства шляхом аналізу результатів, що дозволяє оцінити схильність підприємства до

банкрутства в майбутньому. Так, менш фінансово стійкі підприємства мають більшу ймовірність збанкрутувати в найближчий період, чим більше стійкі.

З економіко-математичних методів, використовуваних для прогнозування банкрутства підприємств, найбільше часто застосовуваним на практиці є дискримінантний аналіз. Найбільш відомими

методами, заснованими на побудові дискримінантної функції, є:

- 1) моделі оцінки ймовірності банкрутства на основі Z-критерію Е. Альтмана;
- 2) модель оцінки фінансового стану Р. Ліса;
- 3) метод рейтингового числа;
- 4) R-модель прогнозу ризику банкрутства;
- 5) прогнозна модель Дж. Таффлера;
- 6) модель Фулмера;
- 7) модель Г. Спрінгейта;
- 8) модель оцінки ймовірності банкрутства малих і середніх підприємств Ж. Конана і М. Гольдера;
- 9) модель Д. Чессера;
- 10) узагальнена модель оцінки ймовірності банкрутства;
- 11) галузеві моделі оцінки ймовірності банкрутства;
- 12) модель PAS-коефіцієнта [6].

Методи (штучні інтелектуальні системи), засновані на використанні експертних систем і спрямовані на прогнозування ймовірності банкрутства підприємства, умовно можна підрозділити на дві групи: 1) діагностичні експертні системи; 2) системи нейромережових обчислень.

Діагностичні експертні системи призначені для виявлення причин, що викликали незадовільний стан підприємства. Крім того, діагностичні експертні системи дозволяють моделювати механізм мислення людини щодо вирішення завдань у відповідній предметній області. Крім обчислень, експертні системи формують висновки, ґрунтуючись на наявній у них інформації, базуючись на евристичних підходах до одержання результатів.

Іншим напрямком застосування економічних систем є використання систем нейромережових обчислень із метою виявлення ймовірності банкрутства підприємств.

Штучні нейронні мережі являють собою нову й досить перспективну обчислювальну технологію, що дає нові підходи до дослідження динамічних завдань у фінансовій області. Спочатку нейронні мережі відкрили нові можливості в області розпізнавання образів, потім до цього додалися статистичні і засновані на методах штучного інтелекту засоби підтримки прийняття рішень і вирішення завдань у сфері фінансів, у тому числі для діагностики банкрутства підприємства [4, с. 109].

Одним з основних напрямків діагностики банкрутства підприємств є підхід, що базується на розрахунку різних фінансових коефіцієнтів на основі фінансової звітності. Вітчизняні й закордонні автори пропонують різні процедури аналізу фінансової звітності, виходячи із цілей і завдань аналізу, інформаційної бази, технічного забезпечення, досвіду й кваліфікації фахівців.

Аналіз літературних джерел дозволив виділити наступні методики діагностики банкрутства підприємства, засновані на розрахунку і аналізі фінансових показників: система показників У. Бівера; метод «credit-men» Ж. Депаляна; методика діагностики банкрутства підприємства І. Бланка; методика, заснована на розрахунку коефіцієнта фінансування важколіквідних активів; модель

фінансової рівноваги підприємства Ж. Франшо та І. Романе [5, с. 101].

Проте, не дивлячись на наявність великої кількості методик, що дозволяють прогнозувати банкрутство підприємства з тією або іншою мірою вірогідності, жодна з них не може претендувати на використання як універсальна.

Розглянуті методики не надають даних про детальний період настання банкрутства, однак вони показують реальні проблеми та можливості настання банкрутства. Основні переваги та недоліки цих методик полягають у тому, що: система показників У. Бівера враховує специфіку вітчизняної економіки, враховується сучасна міжнародна практика, модель є зручною в застосуванні. Вагові коефіцієнти для індикаторів не передбачаються і підсумковий показник фінансового стану не розраховується.

При розгляді моделі Сайфулліна – Кадикова можна відмітити, що дана модель зручна для коригування відносно локалізації підприємства та часу розгляду, враховує специфіку вітчизняної економіки та є зручною в застосуванні.

Діагностика неможливості банкрутства на базі рейтингового числа не дозволяє оцінити причини потрапляння підприємства «в зону неплатоспроможності». Нормативний зміст коефіцієнтів, які використовуються для рейтингової оцінки, не враховує галузевих особливостей підприємств. Не дається відповідь на питання, які з факторів вплинули на зміну рівня фінансової стійкості.

Проаналізувавши наукову літературу з даної теми, можна зазначити, що найбільш адаптованими до вітчизняних підприємств моделями визначення ймовірності банкрутства, є коефіцієнт У. Бівера, дискримінантна модель О. Терещенка, модель Р. Сайфулліна – Г. Кадикова.

ВИСНОВКИ

Банкрутство – це міра економічної та юридичної відповідальності господарюючого суб'єкта, виражена в припиненні його господарсько-фінансової діяльності за рішенням суду, у зв'язку з нездатністю задовольнити визнані правомірними вимоги кредиторів і виконати зобов'язання перед бюджетом через перевищення заборгованості над вартістю його майна. Превентивні заходи можуть захистити підприємство від банкрутства та подальшої ліквідації шляхом попереднього виявлення кризових умов розвитку та застосування всіх необхідних контрзаходів для стабілізації його стану та покращення умов розвитку.

Для забезпечення більшої об'єктивності результатів аналізу діагностика банкрутства вітчизняних підприємств має базуватися на таких принципах:

- необхідність поєднання в процесі аналізу кількісних та якісних критеріїв, що сигналізують про потенційну загрозу банкрутства суб'єктів господарювання;

- врахування особливостей розвитку економічних циклів у певній галузі при визначенні індикаторів кризових явищ на підприємстві;

- узагальнення світового досвіду в розробці методичного інструментарію діагностики банкрутства і його адаптація до умов діяльності та інформаційного забезпечення вітчизняних підприємств;

- комплексний інтегральний підхід до оцінювання фінансового стану підприємств, що зазнали фінансових ускладнень у своїй діяльності.

Для того, щоб прогноз був більш обґрунтованим, рекомендовано використовувати одночасно комплексно кілька методів прогнозування ймовірності банкрутства підприємства, що дозволить значно підвищити ступінь вірогідності отриманих результатів.

Список використаних джерел

1. Про банкрутство: Закон України від 2002 року - №31 [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/784-14>
2. Сабліна Н.В. Банкрутство підприємства: причини та шляхи подолання/ Н.В. Сабліна, В.О. Кривеженко // Бізнесінформ. – 2014. – № 10. – С. 7-11.
3. Троц І.В. Визначення поняття банкрутства та причини його виникнення у сучасних умовах розвитку / І.В. Троц // Вісник Дніпропетровського університету. - 2014. – С. 221-228.
4. Прохорова В. Прогнозування банкрутства як складова антикризового фінансового управління / В. Прохорова, О. Крупчатніков // Економічний простір. - 2009. - №23/2. - С. 103-109
5. Пластун О.Л. Аналіз кількісних методик прогнозування банкрутства підприємства та обґрунтування необхідності розробки сучасних вітчизняних аналогів / О.Л. Пластун // Вісник Української академії банківської справи. - 2012. - № 2. - С. 101-107.
6. Фокіна Н. Методика виявлення загрози банкрутства підприємств за оцінкою показників фінансового стану // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №7(25).– С. 56-62.

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

УДК 338.242.2:[65.012.122:338.43]

АТРИБУТ КОНЦЕНТРАЦІЙНОГО ГАРАНТУВАННЯ ПІДСИСТЕМИ
ДІАГНОСТИКИ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ, ВИРОБНИЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ КРАЇНИATTRIBUTE CONCENTRATION PROVIDE DIAGNOSTIC SUBSYSTEM IN
THE SYSTEM OF STRATEGIC MANAGEMENT OF BUSINESS ACTIVITIES
AND INDUSTRIAL ASSOCIATIONS OF THE COUNTRY

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту, в.о. ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

У статті вперше розкрито основні, найбільш важливі сторони інструментарію організаційного забезпечення функції інтегральної економічної діагностики в сучасних умовах функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань підсистеми держави. Формування і впровадження підсистеми єдиної (комплексної) економічної діагностики пов'язане із вирішенням організаційних питань. Створення організаційного забезпечення підсистеми означає як розмежування функцій між людиною та машиною електронною цифровою, так і більш чітке визначення функцій та завдань управлінського персоналу, а в ряді випадків і удосконалення організаційних схем органів управління, які виконують економіко-аналітичні функції. Вже на даному етапі очевидна доцільність виділення із числа структурних ланок підприємства (об'єднання), які займаються економічною

діагностикою, провідного підрозділу, який би визначав методичні принципи діагностики, її організацію на виробництві, напрямки розвитку діагностики в умовах функціонування функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань. Створення в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань інструментарію організаційного забезпечення підсистеми системної (комплексної) економічної діагностики істотно зменшує трудомісткість економіко-аналітичних розрахунків, підвищуючи при цьому якісні характеристики і технічні параметри, економічну ефективність управління за рахунок досягнення глибинного всебічного дослідження, високої комплексності та оперативності діагностики. Наведене питання, яке вирішують при проектуванні в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань підсистеми інтегральної (комплексної) економічної діагностики, далеко не повне. Серед перспектив подальшого розвитку в означеному напрямку можна без сумніву назвати застосування універсальних методів створення підсистеми управління, підготовку кадрів фахівців для потреб галузей системи економіки країни і цілий ряд інших питань, вирішення яких виступає не менш актуальним.

В статье впервые раскрыты основные, наиболее важные стороны инструментария организационного обеспечения функции интегральной экономической диагностики в современных условиях функционально развитых систем стратегического управления деятельностью предприятий и производственных объединений подсистемы государства. Формирование и внедрение подсистемы единой (комплексной) экономической диагностики связано с решением организационных вопросов. Создание организационного обеспечения подсистемы означает как разграничение функций между человеком и машиной электронной цифровой, так и более четкое определение функций и задач управленческого персонала, а в ряде случаев и совершенствование организационных схем органов управления, которые выполняют экономико-аналитические функции. Уже на данном этапе очевидна целесообразность выделения из числа структурных звеньев предприятия (объединения), которые занимаются экономической диагностикой, ведущего подразделения, который бы определял методические принципы диагностики, её организацию на производстве, направления развития диагностики в условиях функционирования функционально развитых систем стратегического управления деятельностью предприятий и производственных объединений. Создание в функционально развитых системах стратегического управления деятельностью предприятий и производственных объединений инструментария организационного обеспечения подсистемы системной (комплексной) экономической диагностики существенно уменьшает трудоёмкость экономико-аналитических расчётов, повышая при этом качественные характеристики и технические параметры, экономическую эффективность управления за счёт достижения глубинного всестороннего исследования, высокой комплексности и оперативности диагностики. Приведённый вопрос, который решают при проектировании в функционально развитых системах стратегического управления деятельностью предприятий и производственных объединений подсистемы интегральной (комплексной) экономической диагностики, далеко не полон. Среди перспектив дальнейшего развития в рассматриваемом направлении можно без сомнения назвать применение универсальных методов создания подсистемы управления, подготовку кадров специалистов для отраслей системы экономики страны и целый ряд других вопросов, решение которых выступает не менее актуальным.

In the article for the first time disclosed the main, the most important aspects of organizational tools to ensure an integrated function of economic diagnostics in modern conditions functionally advanced systems of strategic management activities of industrial enterprises and scientific-production association's subsystem state. Creation and implementation of a single subsystem

(complex) economic diagnostics related to the solution of organizational issues. Creating organizational support subsystem is a separation of functions between man and machine digital, and a clearer definition of the roles and tasks of managerial staff and, in some cases, improving the organizational charts of controls that perform economic and analytical functions. Already at this stage obvious expediency of allocation of the number of structural units of the enterprise (association), are engaged in economic diagnostics, the leading unit, which would define the methodological principles of diagnosis, its organization in manufacturing, diagnostics development trends in the functioning of the functional development of systems of strategic management activities of industrial enterprises and scientific-production associations. The establishment of functionally advanced systems of strategic management activities of industrial enterprises and scientific-production associations toolkit organizational maintenance subsystem of system (complex) economic diagnostics significantly reduces the complexity of the economic and analytical calculations, while improving the quality features and specifications, cost management efficiency by achieving deep comprehensive study, high complexity and efficiency of diagnosis. The above questions, which decide the design of systems in the functional development of strategic management activities of industrial enterprises and scientific-production associations subsystem integrated (complex) economic diagnostics, is far from complete. Among the prospects for further development in this direction can undoubtedly be called the universal application of methods for creating management subsystem, training specialists for the sectors of the national system of the economy and a number of other important issues that appears no less urgent.

Ключові слова: виробниче об'єднання, діагностика, діяльність, країна, організаційне забезпечення, особливість, підсистема, промислове підприємство, система стратегічного управління, функціонально розвинута

Ключевые слова: деятельность, диагностика, организационное обеспечение, особенность, подсистема, предприятие, производственное объединение, система стратегического управления, страна, функционально

Keywords: activity, diagnostics, an association, organizational support, feature, subsystem, company, strategic management system, a country, functional

ВСТУП

Сучасний розвиток національної економіки країни характеризується незначними темпами науково-технічного (інноваційного) напрямку розвитку, невеликими масштабами виробництва і збуту, застійними процесами у зміні їх структури та нескладними міжгосподарськими зв'язками. У цих умовах підвищення економічної ефективності господарської діяльності промислових підприємств, науково-виробничих об'єднань вимагає покращення системи управління економікою держави у всіх без виключення її ланках та багато ін.

Один із шляхів удосконалення управління – створення ефективних функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань. За останні роки промисловістю країни накопичено значний досвід з подальшого удосконалення функцій управління, а саме, таких, як планування та облік. Однак, підвищення економічної ефективності функціонування створюваних функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань потребує забезпечення замкнення функціонального контуру управління і розвиток не окремих, а усіх без виключення керуючих функцій.

Важливою підсистемою в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань, на яку потрібно звернути особливу увагу розробникам систем управління та працівникам промисловості, виступає підсистема комплексно-економічної діагностики. Завдання економічної діагностики в порівнянні із плановими і обліковими мають більш високу економічну ефективність. Так, дослідження, проведені у різних галузях промисловості, показали, що впровадження в межах функціонально розвинутої системи стратегічного управління діяльністю

підприємств і виробничих об'єднань першочергових завдань інтегрованої економічної діагностики тільки на 11 (одинадцяти) підприємствах надає підсумковий річний економічний ефект, який приблизно дорівнює 1,9 млн. грн. Цей факт можливо пояснити тим, що по-перше, економічна діагностика у повсякденній роботі підприємств виступає як основний засіб виявлення господарського розвитку та виявлення виробничих резервів і, по-друге, займаючи в системі управління проміжне положення між планово-обліковою інформацією та прийняттям управлінських рішень, діагностика виступає базою для прийняття рішень, їх логічною основою. Від комплексності, якості і своєчасності діагностики залежить і оптимальність рішень, які приймаються, ефективність управління.

Тим не менш у галузях промисловості в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань діагностика ще не зайняла відповідного місця: у більшості функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань питома вага локально впроваджуваних завдань інтегрованої економічної діагностики досить незначна, як правило, приблизно 3-8 % від загальної кількості функціональних завдань. Таке положення склалося внаслідок декількох причин: доволі широко розповсюдженій думки серед деяких розробників систем управління про те, що діагностика в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань не відіграє самостійної ролі і може розглядатися виключно як компонент інших функціональних підсистем (цей факт, зокрема, знайшов вираження у ряді методичних матеріалів, де функція економічної діагностики розглянута досить поверхнево); повної відсутності вивчення питань організації економічної діагностики із застосуванням машин електронних цифрових в міжгалузевих та галузевих інструктивно-методичних і методологічних

матеріалах із діагностики; слабкого розроблення та недостатнього висвітлення у спеціальних літературних джерелах теоретичних і методологічних аспектів проблеми організації економічної діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань і науково-практичного досвіду, таке ін.

Попередня практика розвитку функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань переконливо довела неефективність локального підходу до формування та впровадження функції інтегрованої економічної діагностики – вирішення часткових економіко-аналітичних завдань, які розосереджені за багатьма функціональними підсистемами. Докорінне покращення організації економічної діагностики на промислових підприємствах і в науково-виробничих об'єднаннях можливе лише тільки за умов створення та розвитку у складі кожної функціонально розвинутої системи стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань самостійної функціональної підсистеми планової (комплексної) економічної діагностики. Саме розгляду цієї проблеми і присвячена означена науково-практична стаття. В її основу були покладені матеріали багаторічного практичного досвіду та особистих досліджень в області формування і впровадження економічної діагностики на ряді підприємств таких галузей промисловості національної економічної системи країни як суднобудування та машинобудування. Був, в значній мірі, використаний також і провідний досвід інших галузей промисловості в цієї області, наприклад, агропродовольчого комплексу та ін.

Особливості створення загального організаційного забезпечення функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань знайшли відображення в літературних джерелах таких авторів як Г.В. Бережнов [1], М.С. Салова [2], В.А. Цветков [3] та інших і відповідних керівних методичних матеріалах тощо. Питанням спеціального організаційного забезпечення не було приділено достатньої уваги. Зокрема, це відноситься до організаційного забезпечення підсистеми комбінованої (комплексної) економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань, яке залишається практично зовсім не дослідженим, не дивлячись на той факт, що існує значна кількість наукової і навчально-методичної літератури з питань загальної організації економічної діагностики наступних дослідників: С.С. Башмаков [4], Є.М. Горшков [5], І.М. Дубина [6], В. Железняков [7], Ю. Загорна [8], Т.В. Зубирев [9], Н. Івлева [10], С. І. Крилов [11], Є. Сагієв [12], Д.М. Саприкін [13] та інших. Немає ні однієї роботи, яка була б спеціально присвячена організаційному забезпеченню економічної діагностики в сучасних нестабільних умовах його функціонального розвитку і розглядала б комплексно весь спектр питань, які відносяться до даної проблематики. В роботах ж, які

стосуються формування та впровадження функції економічної діагностики господарської діяльності промислових підприємств і виробничих об'єднань взагалі, підіймаються, як правило, лише окремі сторони організаційного забезпечення діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань. Так, вважається, що інформаційно-обчислювальні центри мають у наявності необхідні приміщення, обладнання, а також кадри фахівців. В цих умовах для машинної реалізації економіко-аналітичних завдань потрібно передбачити в штаті інформаційно-обчислювальних центрів лише фахівців із інтегрованої економічної діагностики виробничо-господарської діяльності в якості постановників завдань. Іншого організованого забезпечення тут не потрібно. Обмеженість такого підходу очевидна: уведення до штату інформаційно-обчислювальних центрів постановників економіко-аналітичних завдань, хоча і виступає потрібним кроком, але тільки саме по собі не вирішує та не може вирішити усіх питань інструментарію організаційного забезпечення функції інтегрованої економічної діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань, ін.

МЕТА РОБОТИ зведена до того, щоб вперше розкрити основні, найбільш важливі сторони інструментарію організаційного забезпечення підсистеми економічної діагностики в сучасних умовах функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань, ін.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою даної статті виступає діалектичний метод та основні положення теорії функції діагностики, системи управління. В процесі дослідження використовувалися такі методи: *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення і формулювання висновків); *монографічний* (при дослідженні теоретичних методик діагностики, системи управління); *економіко-статистичний*, *розрахунково-конструктивний*, *порівняльний* (при комплексному аналізі та оцінці стану функції діагностики системи стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань); *групування* (з метою характеристики інструментарію організаційного забезпечення підсистеми діагностики в системі стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань); *графічний* (при побудові: загальної структури блок-схеми організаційного забезпечення підсистеми координованої економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань національної економічної системи країни; блок-схеми організаційної структури підсистеми універсальної економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань на ранніх стадіях формування і впровадження економіко-аналітичних

розрахунків; блок-схеми організаційної структури підсистеми комплектної економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань національної системи країни, характерної для більш високого рівня формування і впровадження економіко-аналітичних розрахунків) і таке інше.

РЕЗУЛЬТАТИ

В цьому зв'язку на сам перед уявляється необхідним сформулювати поняття інструментарію організаційного забезпечення підсистеми колективної (комплексної) економічної діагностики. Воно являє собою сукупність структурних частин (внутрішніх структурних підрозділів, осіб), методів і засобів

організації їх взаємодії з технічним комплексом та між собою в процесі створення підсистеми і сучасного економічно ефективного функціонально розвинутого вирішення завдань економічної діагностики і ін.

Найважливішим елементом методу інструментарію організаційного забезпечення підсистеми колективної (комплексної) економічної діагностики виступає його організаційна структура (рис. 1). Універсальний (типовий) метод формування та впровадження організаційних структур функціонально розвинутих систем управління спеціального призначення не розроблений. Як правило, в значній мірі, їх синтез відбувається на базисі евристичних методів.

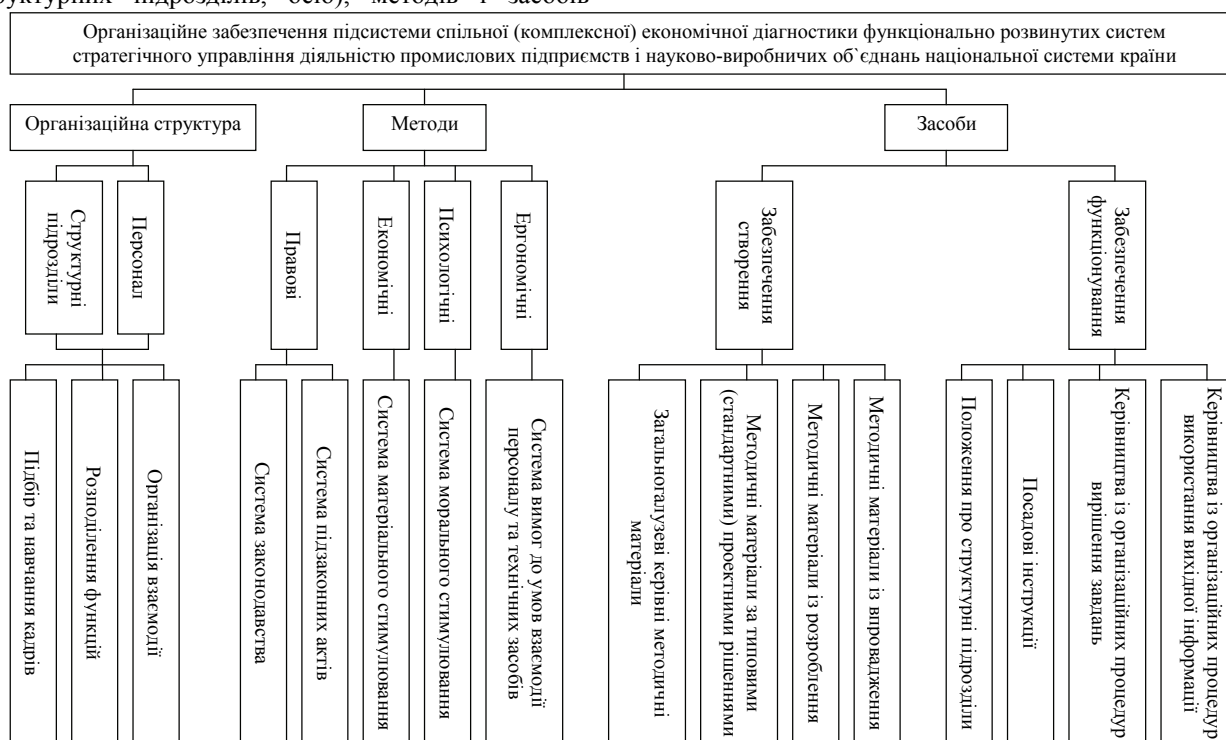

Рис. 1. Загальна структурна блок-схема інструментарію організаційного забезпечення підсистеми координованої (комплексної) економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань національної економічної системи країни

Початковим моментом в формуванні та впровадженні структури організаційного забезпечення підсистеми коаліційної (комплексної) економічної діагностики виступає дослідження її економіко-аналітичних функцій на промисловому підприємстві і в науково-виробничому об'єднанні та отримання на цієї основі впорядкованої сукупності доцільно згрупованих комплексів завдань апарата управління з відповідним описом процесів їх безпосередньої реалізації. Спрощено під економіко-аналітичними функціями можна розуміти перелік питань, які вирішуються органами управління і окремими працівниками підприємства в процесі діагностики його діяльності.

Виконання економіко-аналітичних функцій пов'язано із реєстрацією, збором, прийманням-передачею, обробленням інформаційних даних та

використанням результатів цієї обробки. Тому, дослідження економіко-аналітичних функцій, в першу чергу, зведене до вивчення інформаційних аспектів підсистеми інтегрованої економічної діагностики, складу і застосування початкових даних, потоків руху інформації, обсягів обробленої інформації, обсягів вихідної інформації та інше. Оскільки процес вирішення задач функції економічної діагностики являє собою сукупність стандартних (однотипних) процедур і їх відповідне інформаційне забезпечення, тоді з'являється можливість встановити послідовність їх виконання в залежності від логічних та технологічних зв'язків підсистеми. В кінцевому рахунку таке дослідження дозволить отримати повне уявлення про структуру економіко-аналітичних функцій, які виконуються на різних рівнях системи управління.

Наступна задача, яка повинна бути вирішена на основі дослідження економіко-аналітичних функцій, що виконуються на промислових підприємствах і у виробничих об'єднаннях, виступає у визначенні напрямків розвитку та удосконалення їх виконання. Справа в тому, що в практиці роботи підприємств (об'єднань) ще не рідкі випадки нечіткого закріплення різних економіко-аналітичних функцій за окремими внутрішніми структурними підрозділами і працівниками. Цей факт призводить до того, що ряд питань підсистеми інтегрованої економічної діагностики взагалі випадає із поля зору, інші робляться не в повному обсязі, не у необхідні строки, інше.

І, на сам кінець, ще одне важливе завдання, вирішення якого повинне бути знайдено в процесі дослідження економіко-аналітичних функцій промислового підприємства та науково-виробничого об'єднання, впливає із особливостей ефективного функціонально розвинутого вирішення задач економічної діагностики та виступає в розподіленні робіт із економічної діагностики між машинною частиною управління і її персоналом. Сучасне формування та впровадження функції економічної діагностики змінює не тільки її методологію, але і її організаційне забезпечення. Сучасні нестабільні умови та використання машин електронних цифрових здійснюють безпосередній вплив на економіко-аналітичні функції, які виконуються персоналом системи управління, змінюють структуру апарату управління і характер взаємовідносин між різними структурними підрозділами. Сучасне формування та впровадження підсистеми економічної діагностики може супроводжуватися повною передачею окремих або часткових функцій від людини машині електронної цифрової, у другому випадку просто скорочуючи обсяг робіт із тієї або іншої функції, яка виконується людиною. Але в обох випадках це призводить до зміни економіко-аналітичних функцій, до зміни наявної структури системи управління апарату і багато чого іншого.

При розподіленні економіко-аналітичних функцій між машинною частиною системи управління та персоналом виходять із того, що машина електронна цифрова – цей досконалий і достатньо надійний інструмент для проведення кількісної економічної діагностики, після введення в неї відповідної вхідної інформації та програми може видавати релевантну інформацію; але тільки людина здатна на основі цієї інформації приймати рішення, які відповідають потребам реальної дійсності. Розподілення економіко-аналітичних функцій між людиною і машиною електронною цифровою потрібно розглядати не як поодинокий захід, а як безперервний процес, який обумовлений безперервністю розвитку техніки та забезпечує динамічну рівновагу між елементами системи управління підприємством і ін.

Тільки всебічне дослідження економіко-аналітичних функцій, виконуваних на підприємстві (об'єднанні), з позицій їх повноти та обсягу робіт із перетворення інформаційних даних, відповідності елементарних економіко-аналітичних функцій загальної цілі економічної діагностики і

раціонального розподілення функцій між машинною та «людською» частинами системи управління створює основу для формування організаційної структури функції інтегрованої економічної діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань. Використання сучасної обчислювальної техніки в технологічному процесі обробки інформаційних даних та прийняття керуючих рішень не може відбутися без певної реорганізації апарату системи управління взагалі і апарату, що безпосередньо займається підсистемою економічної діагностики, зокрема, ін.

Перелік структурних частин (підрозділів, служб, осіб), взятих у їх взаємозв'язку та наділених певними ресурсами для здійснення економіко-аналітичних функцій, утворює організаційну структуру підсистеми зчленованої (комплексної) економічної діагностики. Він повинен визначатися за умов виконання усіх функцій підсистеми з урахуванням підвищення продуктивності праці і покращення якісних характеристик, технічних параметрів роботи персоналу управління. Основна ціль формування організаційної структури підсистеми об'єднаної (комплексної) економічної діагностики виступає в просторовому та часовому розподіленні і закріпленні комплексів задач та робіт із економічної діагностики між структурними підрозділами і окремими виконавцями, у встановленні ієрархії структурних частин, а також в організації їх взаємодії, що дозволить забезпечити найбільш ефективне функціонування підсистеми. Організаційна структура підсистеми з'єднаної (комплексної) економічної діагностики буде відрізнятися від існуючої в традиційних умовах. Ці відмінності знайдуть своє відображення у створенні нових структурних підрозділів, об'єднанні ряду структурних підрозділів на основі централізації економіко-аналітичних функцій, раціональної спеціалізації структурних підрозділів на основі покращення форм розподілу та кооперації праці, зміні взаємозв'язків між структурними підрозділами, зміні системи підпорядкування підрозділів та ін.

Найважливішою особливістю нової організаційної структури економічної діагностики на підприємстві (об'єднанні) виступає те, що вона ґрунтується на сучасній економічно ефективній організації руху і оброблення інформаційних даних в межах прийнятої методології підсистеми інтегрованої економічної діагностики виробничо-господарської діяльності і багато чого ін.

Розроблення та формування організаційної структури підсистеми апокрифічної (комплексної) економічної діагностики, не дивлячись на деякі особливості і специфіку, пов'язані з умовами вирішення економіко-аналітичних задач, має цілий ряд загальних закономірностей, які обумовлені тим, що ця підсистема виступає складовою частиною системи управління підприємством (об'єднанням) у цілому. Ці закономірності зведені до наступного: принцип побудування структурної схеми функції інтегрованої економічної діагностики обирається

виходячи із найбільш раціональних форм розподілу та кооперування праці підрозділів і виконавців; в структурну схему поряд із чисто функціональними підрозділами включається підрозділ із оброблення економіко-аналітичних інформаційних даних (інформаційно-обчислювальний центр); при визначенні взаємозв'язків між підрозділами та виконавцями в процесі реалізації задач діагностики в якості основного передбачається взаємозв'язок через інформаційно-обчислювальний центр, ін.

Формування організаційної структури функції інтегрованої економічної діагностики – досить складний і трудомісткий процес, тому необхідним виступає створення інструменту, який дозволяє формувати конкретні організаційні структури, які максимально враховують специфіку різних підприємств (об'єднань) та обмеження, які накладаються технологією економічно ефективного функціонально розвинутого вирішення економіко-аналітичних задач. Таким інструментом може бути формування організаційних структур шляхом синтезу окремих структурних елементів і ін.

Формування організаційної структури підсистеми економічної діагностики в сучасних умовах функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань висуває якісно нові вимоги до принципів і методів формування, для яких існуючі традиційні форми документів не прийнятні. В цих умовах потрібним виступає складання та використання наступної робочої документації: схеми взаємозв'язку задач економічної діагностики; функціонально-технологічних схем вирішення задач економічної діагностики; структурно-інформаційної схеми задач економічної діагностики; проекту організації комплексної економічної діагностики на промисловому підприємстві (об'єднанні) та інше.

Перерахована робоча документація дозволить забезпечити дотримання вимог системного підходу і здійснити формування організаційної структури підсистеми інтегрованої економічної діагностики на промисловому підприємстві та науково-виробничому об'єднанні із урахуванням технології машинної електронної цифрової обробки інформаційних даних. Схема взаємозв'язку задач підсистеми інтегрованої економічної діагностики при цьому буде відображати взаємозалежність задач і рівні їх вирішення. Окремі функціонально-технологічні схеми вирішення економіко-аналітичних задач відображають просторово-процедурну реалізацію окремих задач у

відповідності із процесом технологічного забезпечення їх вирішення та інше.

Структурно-інформаційна схема задач функції економічної діагностики показує їх розподіл між внутрішніми структурними підрозділами і окремими виконавцями та характеризує інформаційні взаємозв'язки із урахуванням часового циклу. Побудуванню структурно-інформаційної схеми на практиці повинне передувати складання переліку економіко-аналітичних задач із розподілом їх за внутрішніми структурними підрозділами і виконавцями і ін.

На основі схем взаємозв'язку задач підсистеми інтегрованої економічної діагностики (функціонально-технологічних та структурно-інформаційної) складається зведений робочий документ – проект організації комплексної економічної діагностики на промисловому підприємстві і в науково-виробничому об'єднанні. Із нього може впливати необхідність створення нових або перебудови раніше заснованих внутрішніх структурних підрозділів, зміни економіко-аналітичних функцій в різних внутрішніх структурних підрозділах і в окремих виконавців, приведення у відповідність штатів потребам нової структури організаційного забезпечення та багато ін.

Усі перераховані робочі документи повинні бути між собою взаємопов'язані, а розроблення організаційної структури підсистеми кон'югованої (комплексної) економічної діагностики повинне розглядатися як складова частина робіт із створення організаційної структури управління підприємством в цілому. Дотримання вказаних вимог дозволить забезпечити системність у формуванні організаційної структури економічної діагностики.

Застосування сучасних машин електронних цифрових в економіко-аналітичних розрахунках не призводить до змін в ієрархії побудування організаційної структури підсистеми інтегрованої економічної діагностики. Нове виступає в тому, що в існуючу структуру включаються внутрішні структурні підрозділи (підрозділ) із обробки інформаційних даних. Однак, організаційна структура на різних стадіях функціонування підсистеми сформованої економічної діагностики не залишається незмінною і таке інше.

Для початкових стадій формування та впровадження функціонально розвинутих економіко-аналітичних розрахунків найбільш універсальною (типовою) уявляється наступна блок-схема організаційної структури (рис. 2).

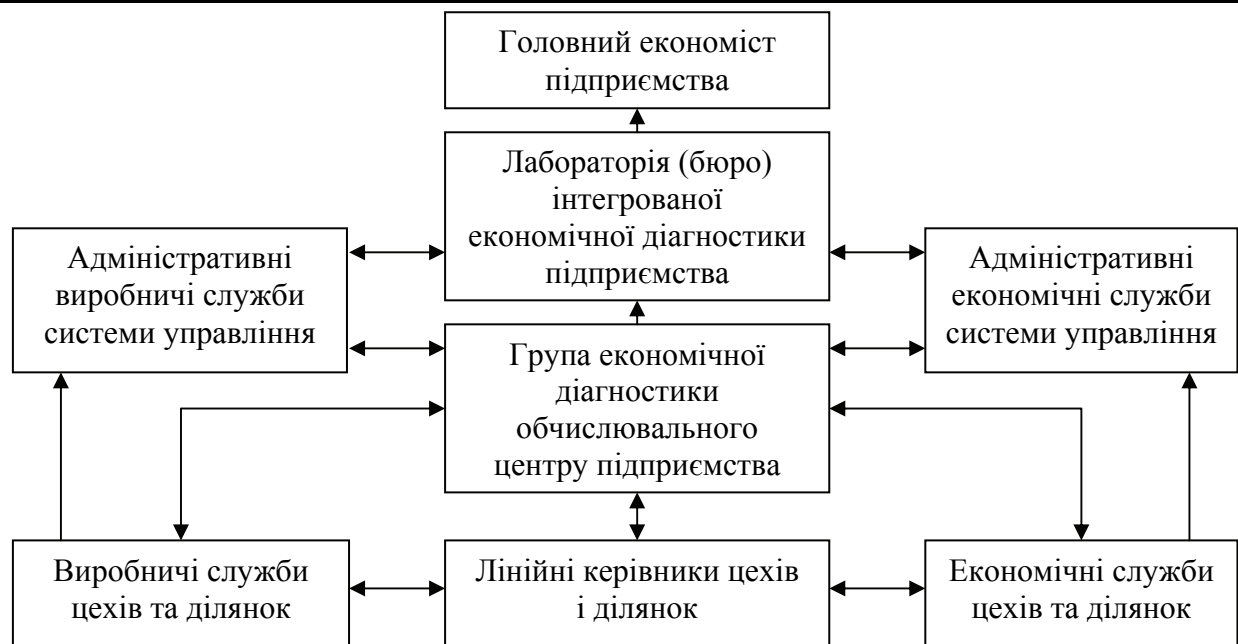

Рис. 2. Блок-схема організаційної структури підсистеми універсальної (комплексної) економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань на ранніх стадіях формування та впровадження економіко-аналітичних розрахунків

Дана схема організаційної структури підсистеми інтегрованої економічної діагностики переважає. Тут не виникає ще гострої потреби в кардинальній перебудові структури, і принципово новітнім для підсистеми композиційної (комплексної) економічної діагностики буде не тільки поява такого внутрішнього структурного підрозділу, як група економічної діагностики в обчислювальному центрі підприємства (об'єднання). В задачі цієї групи входять: постановка задач економічної діагностики та розроблення для них відповідного механізму економетричного забезпечення; розроблення економічно ефективної машинної технології оброблення економіко-аналітичних даних; забезпечення виконання робіт за допомогою машин електронних цифрових; зберігання і обґрунтування економіко-аналітичних даних. Централізовано перероблюючи економіко-аналітичну інформацію, група інтегрованої економічної діагностики обчислювального центру буде пов'язана як із системою лінійного управління та усіма функціональними службами, так і з системою, яка керує підприємством (об'єднання). Ці зв'язки будуть проявлятися в отриманні інформації від відповідних внутрішніх структурних підрозділів (дільниць, цехів, служб), переробці її та наданні кінцевої інформації назад в ці самі підрозділи і вищому керівництву і таке ін.

Важливу роль в структурі організаційного забезпечення підсистеми управління покликана відігравати лабораторія (бюро) економічної діагностики, яка підпорядкована безпосередньо головному економісту підприємства або начальнику планово-виробничого відділу (ПВВ). Знання цього спеціалізованого структурного підрозділу у здійсненні і координуванні на підприємствах робіт із економічної діагностики досить велике в будь-яких умовах, незалежно від стадій формування та впровадження функцій управління. Ця обставина

неодноразово була підкреслена багатьма провідними вченими і фахівцями в області економічної діагностики. Але ще більшого значення набувають лабораторії (бюро) економічної діагностики в сучасних умовах функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань, коли масштаби і глибина підсистеми економічної діагностики на підприємствах істотно зростають. Цей факт відбувається в результаті якісної зміни функцій лабораторій (бюро), які передають основну частину технічної роботи із діагностики в групу економічної діагностики обчислювального центру суб'єкта сфери і зосереджують свою увагу на комплексі організаційно-методичних робіт та ін.

Лабораторія (бюро) інтегрованої економічної діагностики виконує у цьому випадку наступні ключові функції: здійснює прив'язку типових галузевих методичних матеріалів із економічної діагностики до умов підприємства; веде розроблення власних методичних матеріалів (із періодичної діагностики роботи підприємства, із внутрішньогосподарської діагностики, із оперативної діагностики та інше); розробляє загальну програму економіко-аналітичної роботи на підприємстві (об'єднанні); складає індивідуальні, структурні і зведені графіки виконання економіко-аналітичних робіт; розробляє форми вихідних економіко-аналітичних даних.

Внутрішня структура та функції лабораторії (бюро) економічної діагностики в умовах функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань на різних підприємствах, природно, можуть бути різними, причому це буде залежати не тільки від розмірів промислового підприємства (об'єднання) та складності виробництва, але і від підбирання

керівних кадрів.

В сучасних умовах функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань економічна діагностика як і раніше залишається функцією економічних та технічних служб, а також функцією лінійного персоналу цехів і дільниць. Однак, характер економіко-аналітичної роботи в цих структурних підрозділах істотно трансформується. Із технічних операцій за цими внутрішніми структурними підрозділами зберігається, в основному, тільки підготовка початкової інформації, в той же час зростає питома вага економіко-аналітико-конструктивної роботи, яка здійснюється на основі машинних електронних цифрових документів. Скорочення чисельності персоналу на початкових стадіях формування та впровадження підсистеми

інтегрованої економічної діагностики не відбувається, ефект, в значній мірі, досягається в іншому – покращенні якісних характеристик і технічних параметрів діагностики, підвищенні її комплексності, аналітичності та оперативності, ін.

Більш істотних якісних змін в організаційній структурі діагностики на промислових підприємствах і в науково-виробничих об'єднаннях потрібно очікувати при досягненні відносно високого рівня ефективності економіко-аналітичних розрахунків при досить повному охопленні обчислювальною технікою обсягу робіт за відповідними процедурами. Для цього рівня формування та впровадження функції діагностики найбільш характерною уявляється блок-схема організаційної структури, яка точно наведена на рис. 3.

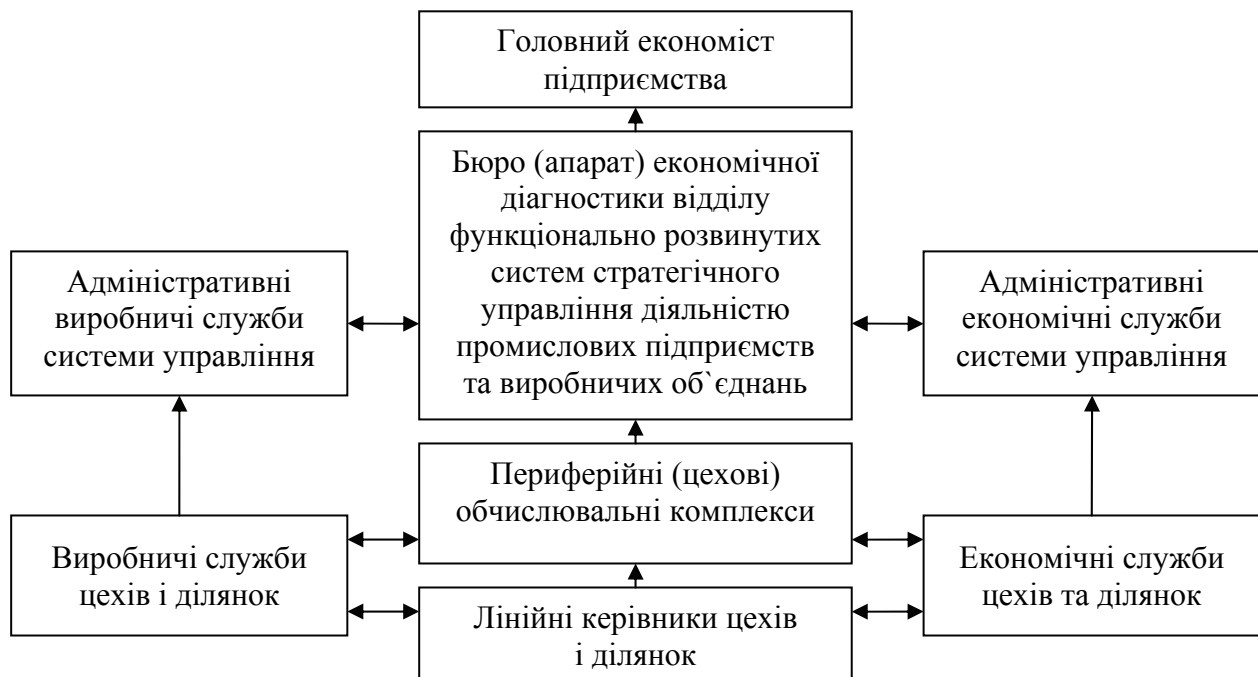

Рис. 3. Блок-схема організаційної структури підсистеми комплексної (комплексної) економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань національної системи країни, характерна для більш високого рівня формування та впровадження економіко-аналітичних розрахунків

Основою побудовання структури організаційного забезпечення даного виду виступає: 1) розвинута технічна база, яка включає периферійні (цехові) обчислювальні лабораторні комплекси, які здійснюють економіко-аналітичні розрахунки для цехів і дільниць, та бюро економічної діагностики відділу функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань, орієнтоване на виконання розрахунків для суб'єкта виробничо-господарської діяльності в цілому; 2) висококваліфікований персонал, який володіє знаннями як в області діагностики, так і в галузі функціонально розвинутої обробки інформації і ін.

Відмінною рисою організаційної структури цього типу буде те, що єдиним координаційним центром економіко-аналітичної роботи на підприємстві (об'єднанні) стане бюро економічної діагностики

відділу функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань, яке візьме на себе усі теоретико-методологічні та структурно-організаційні функції. Високий рівень ефективності економічної діагностики об'єктивно буде сприяти загальному скороченню чисельності персоналу, який виконує економіко-аналітичні функції, а також призведе до виникнення необхідності його перерозподілу між окремими структурними ланками. Зокрема, збільшиться чисельність економіко-аналітичного персоналу в сфері функціонально розвинутої обробки економіко-аналітичної інформації і зменшиться кількість робітників, які займаються діагностикою в цехах, відділах та адміністративних службах системи стратегічного управління. Для цих внутрішніх структурних підрозділів залишиться необхідність збереження в них незначного за обсягом контингенту

висококваліфікованих фахівців і відпаде зовсім потреба в спеціалістах – економістах-аналітиках нижчої та середньої кваліфікації та ін.

Організаційна структура підсистеми пов'язаної (комплексної) економічної діагностики формально закріплюється на підприємстві (об'єднанні) положеннями про внутрішні структурні підрозділи, які фіксують закріплення задач і процедур діагностики за кожною структурною ланкою, їх права, відповідальність та зв'язки в процесі реалізації задач підсистеми; методичними і інструктивними документами, які відображають порядок вирішення задач діагностики; посадовими інструкціями персоналу. Зокрема, формування та впровадження економіко-аналітичних розрахунків передбачає, на сам перед, розроблення і затвердження «Положення про бюро (групу) економічної діагностики відділу функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань» і певне коректування положень для існуючих внутрішніх структурних підрозділів, а також складання для кожної задачі наступної сукупності методичних та інструктивних документів: описання області застосування задачі; інструкції із заповнення вхідних документів; інструкції із обробки вхідних інформаційних даних; інструкції із роботи з вихідними документами.

Зміна технології вирішення задач інтегрованої економічної діагностики істотно впливає на характер і зміст праці різних категорій персоналу, що призводить до потреби внесення відповідних змін у посадові інструкції. Коректування посадових інструкцій персоналу робиться на основі доповнень до них. Економіко-аналітична робота в кожному внутрішньому структурному підрозділі буде відповідати завданій технології лише у тому випадку, коли виконавці усіх рівнів будуть знати, що, як і в які терміни робити та таке інше.

Якість функціонування підсистеми систематичної (комплексної) економічної діагностики в функціонально розвинутій системі стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань цілком залежить від роботи з кадрами. Ні організаційна структура підсистеми, ні система механізмів управління не нададуть бажаного економічного ефекту, якщо персонал апарату системи управління не буде володіти мистецтвом та майстерністю застосування принципів і методів діагностики на практиці і ін.

В умовах створення та функціонування підсистеми уявної (комплексної) економічної діагностики також особливого значення набуває підготовка кадрів економіко-аналітичного профілю. Неможливо у цьому зв'язку не погодитися із тим беззаперечним фактом, що необхідною складовою виступає підготовка кадрів за спеціальністю економістів-аналітиків, які були б організаторами функції інтегрованої економічної діагностики на кожному промисловому підприємстві. На нашу думку, уявляється, що підготовка для промисловості держави економістів-аналітиків повинна відбуватися на фоні загального зміцнення уваги у вузівських освітніх і наукових програмах для інженерно-

економічних спеціальностей до таких дисциплін як: «Економічна діагностика»; «Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті»; «Управлінські інформаційні системи в аналізі та аудиті» і багато яких інших.

Досвід формування і впровадження функції інтегрованої економічної діагностики на підприємствах та у об'єднаннях свідчить, в умовах функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань в діагностиці, як і в інших змістовних сферах економічної роботи, намітилися певні тенденції до корінної спеціалізації. Зокрема, спеціалізація поділяє економіко-аналітичну роботу на наступні види: методологічні розробки, системні рішення, постановка задач, складання програм та інше. Така спеціалізація вносить істотні відмінності у функції, які виконуються персоналом підсистеми монолітної (комплексної) економічної діагностики, і в цих умовах правомірно говорити не про економістів або економістів-аналітиків взагалі, а про економістів-аналітиків-методологів, економістів-аналітиків-системотехніків та економістів-аналітиків-постановників завдань і багато ін.

Основним завданням економістів-аналітиків-методологів виступає розроблення або прив'язка типових методичних та інструктивних матеріалів із інтегрованої економічної діагностики на промисловому підприємстві і у науково-виробничому об'єднанні, а також її організація виходячи із цілей підвищення економічної ефективності виробничо-господарської діяльності та покращення якісних характеристик, технічних параметрів роботи. Саме економісти-аналітики-методологи визначають напрямки розвитку і фронт робіт для іншого персоналу підсистеми. Тому, економіст-аналітик-методолог повинен знати сучасний стан теорії та практики набірної (комплексної) економічної діагностики, добре розбиратися в принципах і цілях ринкових відносин, знати можливості сучасної електронно-обчислювальної техніки, ін.

До числа провідних фахівців в підсистемі неподільної (комплексної) економічної діагностики поряд з економістами-аналітиками-методологами потрібно віднести і економістів-аналітиків-системотехніків. Їх задача виступає в підготовці рішень загальносистемного характеру, зокрема, складанні схем інформаційних зв'язків комплексів завдань економічної діагностики, розробці організаційно-технологічних схем вирішення задач, формуванні вимог до паралельних функціональних підсистем функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань і таким, що забезпечують підсистемам. Виконання цієї роботи вимагає від економістів-аналітиків-системотехніків широкої ерудиції як в області інформаційних аспектів підсистеми економічної діагностики, так і в області організації та технології сучасної ефективної обробки даних, інше.

Економісти-аналітики-постановники задач і економісти-аналітики-програмісти являють собою найбільш чисельну групу персоналу підсистеми

цілісної (комплексної) економічної діагностики. В обов'язки цих фахівців входить розроблення та контроль за експлуатацією комплексів задач функції.

Економіст-аналітик-постановник задач повинен добре знати методику сукупної (комплексної) економічної діагностики та практику її організації на підприємствах, розумітися в особливостях інформаційного забезпечення задач діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань, знати більше ніж одну алгоритмічну мову програмування, мати достатнє уявлення про можливості технічних засобів, за допомогою яких передбачається інтенсифікувати процес вирішення завдань, та інше. Практика показує, без відповідних знань інформаційних, програмних і технічних аспектів розроблення коректних постановок економіко-аналітичних задач неможливе.

Важливі вимоги висуваються до кваліфікації програмістів, які розробляють програми вирішення завдань функції діагностики. Означені фахівці повинні: володіти знаннями принципів положень методики діагностики; вміти складати блок-схеми та програми, які реалізують будь-який припис (алгоритм); оцінювати порівняльні можливості різних мов програмування стосовно до конкретних завдань; використовувати засоби економічно ефективного програмування; вміти раціонально організовувати трансляцію і налагодження програм, раціонально організовувати електронно-обчислювальний процес, оптимально використовувати можливості технічних засобів; вміти виділяти типові (універсальні) процедури при розробленні конкретних програм; знати системи стратегічного управління інструментарію економічного забезпечення сучасних машин електронних цифрових та ін.

На більш пізніх стадіях проектування, формування і впровадження економіко-аналітичних розрахунків при зростанні в технології вирішення завдань діагностики ролі банку даних досить вірогідним буде поява у складі підсистеми систематичної (комплексної) економічної діагностики спеціалістів із ведення баз економіко-аналітичних інформаційних даних та ін.

Змінюючи кваліфікаційний склад виконавців функції економічної діагностики на промислових підприємствах та у виробничих об'єднаннях, потрібно прагнути до того, щоб ефективність економіко-аналітичної роботи в сенсі її наукового рівня, досягнутих результатів, надійності і строків була найвищою, а використання потенційних можливостей персоналу найбільшим. Мова йде про оптимізацію діяльності персоналу підсистеми, тобто розроблення системи заходів, які забезпечують підпорядкування діяльності персоналу цілям та критеріям, встановленим як перед підсистемою, так і функціонально розвинутою системою стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань в цілому, і таких, що сприяють здійсненню цієї діяльності в завданому напрямку розвитку. А це значить, організація діяльності персоналу підсистеми повної (комплексної) економічної діагностики повинна базуватися, як було відзначено вище, на

комплексному та послідовному використанні правових, економічних, психологічних і інших методів впливу на персонал, за допомогою яких потрібно добитися повного підпорядкування апарата політиці управління і ін.

ВИСНОВКИ

Формування і впровадження підсистеми єдиної (комплексної) економічної діагностики пов'язане із вирішенням організаційних питань. Створення інструментарію організаційного забезпечення підсистеми означає як розмежування функцій між людиною та машиною електронною цифровою, так і більш чітке визначення функцій та завдань управлінського персоналу, а в ряді випадків і удосконалення організаційних схем органів управління, які виконують економіко-аналітичні функції. Вже на даному етапі очевидна доцільність виділення із числа структурних ланок підприємства (об'єднання), які займаються інтегрованою економічною діагностикою, провідного підрозділу, яке б визначало методичні принципи діагностики, її організацію на виробництві, напрямки розвитку діагностики в умовах функціонування функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань. Створення в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств і науково-виробничих об'єднань організаційного забезпечення підсистеми системної (комплексної) економічної діагностики істотно зменшує трудомісткість економіко-аналітичних розрахунків, підвищуючи при цьому якісні характеристики та технічні параметри, економічну ефективність управління за рахунок досягнення глибинного всебічного висвітлення, високої комплексності і оперативності економічної діагностики. Наведене питання, яке вирішують при проектуванні в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань підсистеми загальної (комплексної) економічної діагностики, далеко не повне. Серед перспектив подальшого розвитку в означеному напрямку можна без сумніву назвати застосування універсальних методів створення підсистеми управління, підготовку кадрів фахівців і цілий ряд інших питань, вирішення яких виступає не менш актуальним і таке інше.

Список використаних джерел

1. Бережнов, Г.В. Знание и культура предприятия: монография / Г.В. Бережнов. – М.: Дашков и К°, 2011. – 319 с.; 21 см.; ISBN 978-5-394-01584-7.
2. Салова, М.С. Кооперативные системы и модели в аграрном секторе: монография / М.С. Салова. – М.: Дашков и К°, 2012. – 302 с.: ил., табл.; 21 см.
3. Цветков, В.А. Корпоративный бизнес: теория и практика [Текст] / В.А. Цветков; Учреждение Росс. акад. наук, Ин-т проблем рынка РАН. – СПб: Нестор-История, 2011. – 501, [2] с.: ил., табл.; 24 см.; ISBN 978-5-98187-687-5.
4. Башмаков, С.С. Оценка кризисных явлений в развитии фирмы и разработка способов вывода ее из

кризиса [Монография] / С.С. Башмаков. - Москва: Лаборатория книги, 2010. - 57 с.: таблицы; ISBN 978-5-905815-01-0.

5. Горшков, Е.М. Макроэкономические основы антикризисного управления предприятием / Е.М. Горшков. - Москва: Лаб. книги, 2010. - 173с.

6. Дубина, И.Н. Управление творчеством персонала в условиях инновационной экономики / И.Н. Дубина. - М.: Academia, 2009. - 374 с.: ил.

7. Железняков, В. Проблемы повышения конкурентоспособности и эффективности предприятия / В. Железняков. - М.: Лаб. книги, 2010. - 74 с.

8. Загорная, Ю. Реорганизация производственных ресурсов предприятия / Ю. Загорная.- М.: Лаборатория книги, 2010.- 139с.; ISBN 978-5-905825-38-5.

9. Зубырев, Т.В. Разработка комплексных программ по решению социальных актуальных

проблем / Т.В. Зубырев. - М.: Лаб. книги, 2010. - 96 с.

10. Ивлева, Н. Диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия / Н. Ивлева.- М.: Лаб. книги, 2010.-72с.; ISBN 978-5-905865-86-2.

11. Крылов, С.И. Развитие методологии анализа в сбалансированной системе показателей / С.И. Крылов. - М.: Финансы и статистика, 2010. - 149с.

12. Сагиев, Е. Оценка финансового состояния фирмы [Текст] / Еркин Сагиев. - Москва: Лаборатория книги, 2010. - 44 с.; ISBN 978-5-905835-13-1.

13. Сапрыкин, Д.Н. Как поделить бизнес, расходясь с партнёром: Реструктуризация предприятия / Д.Н. Сапрыкин.- М.: Лаб. книги, 2010.- 108с.

TSONEVA
Stefaniya

УДК 339.92(510+497.2)

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ КИТАЕМ И БОЛГАРИЕЙ

DEVELOPMENT TRENDS OF TRADE AND ECONOMIC COOPERATION
BETWEEN CHINA AND BULGARIA

student, Shanghai university,
Shanghai, Peoples Republic
of China

В статье проанализировано торгово-экономическое сотрудничество между Китаем и Болгарией за последние двадцать лет. В статье доказывается утверждение, что инициирование политики выхода на глобальный уровень в Китае в начале 21 столетия, имело эффект увеличения присутствие Китая в мире. Как результат, даже такие маленькие страны, как Болгария ощутили на себе этот эффект. Китай, являясь по объемам девятым торговым партнером Болгарии, за последние двадцать лет значительно увеличил свой товарооборот с Болгарией. Увеличение торговых оборотов не носит односторонний характер, поскольку и экспорт Болгарии в Китай возрос существенно. Это проявляется в минимуме прямых инвестиций из Китая, максимуме поставки сырья из Болгарии, а также поставках своих товаров с добавленной стоимостью в Болгарию.

The economic and trade cooperation between China and Bulgaria over the past twenty years is analyzed within the research paper. The statement is proved that the initiation of the policy of reaching global level in China at the beginning of the 21st century had the effect of increasing China's presence in the world. As a result, even such small countries as Bulgaria have felt the effect. China, being the ninth trading partner of Bulgaria in terms of volumes, in the last twenty years has considerably increased its trade turnover with Bulgaria. The increase in trade turnover is not one-sided, since Bulgaria's export to China has also increased significantly. This is reflected in the minimum direct investment from China, maximum supply of raw materials from Bulgaria, as well as supplies of their goods with added value to Bulgaria.

Keywords: FDI, exports of goods and services, imports of goods and services, China, Bulgaria, trade and economic cooperation

Ключевые слова: ПИИ, экспорт товаров и услуг, импорт товаров и услуг, Китай, Болгария, торгово-экономическое сотрудничество

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Экономическая экспансия Китая является одним из самых ярких случаев в глобальной экономике. Китай за счет прямых иностранных инвестиций (ПИИ) и роста торговых оборотов все больше интегрируется в мировую торговлю, став несколько лет назад первой страной в мире по объему торговли, опередив по этому показателю США. Экономическая экспансия Китая развивалась волнообразно. Сначала китайские фирмы строили прочные экономические связи со странами Азии, Латинской Америки и Африки, откуда они заинтересованы в поставках природных ресурсов для удовлетворения своих растущих appetitov. Развитые страны Европы и США также стали важными целями китайской экспансии, выступая рынком сбыта для китайских товаров. В последнее время мы также можем наблюдать наращивание китайского экономического присутствия в Центральной и восточной Европе. В этой взаимосвязи исследование тенденций торгово-

экономического сотрудничества Китая и Болгарии, тем более что это сотрудничество имеет долгую историю, ведь Болгария была второй страной в мире, которая официально признала Китайскую Народную Республику 4 октября 1949 года [7].

Анализ последних публикаций и исследований

Публикации посвященные данной теме можно разделить на несколько групп. Во-первых, за критерием теоретичности/практичности, значительное количество публикаций посвящено теории международной торговли, в том числе мотивации вкладывания прямых иностранных инвестиций [1;2;16;19], международном разделении труда с точки зрения географического разделения различных этапов производства [5;6;10].

Во-вторых, чисто практические статьи, которые базируются на статистическом материале с точки зрения нашего исследования можно классифицировать за шириной предмета их исследования. Некоторые публикации посвящены международной

торговли вообще [3;14], некоторые двухсторонним и многосторонним торгово-экономическим отношениям [3;11]. Много исследователи внимания уделяют отдельно Китаю [9;13;17;19;23;25]. Однако, что касается именно Болгарии и Китая, то большинство публикаций не суживают свое поле исследования до отдельных стран, максимум до чего суживают это к группе стран восточной Европы [10;15].

ЦЕЛЮ ИССЛЕДОВАНИЯ есть установление тенденций развития торгово-экономического сотрудничества Китая и Болгарии.

ИЗЛОЖЕНИЕ ОСНОВНОГО МАТЕРИАЛА ИССЛЕДОВАНИЯ

Прежде чем перейти к изложению сути вопроса, на наш взгляд, целесообразно из соображений наилучшего понимания дальнейшего материала остановится на странах – объектах исследования и их роли и значении в мировой таблице о рангах в торговле (табл. 1).

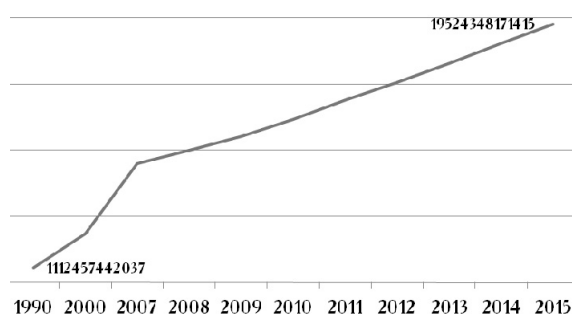
Таблица 1

Основные показатели стран-объектов исследования [20]

Показатель	Китай	Болгария
Население, тис. 2014 г.	1364270	7226
ВВП, млн. текущ. дол. США, 2014	10360105	55735
ВВП, млн. текущ. ППС дол. США, 2014	18030932	117961
Баланс текущего счета, млн. дол. США, 2014	215390	513
Торговля на душу населения, дол. США, 2012-2014	3262	10136
Торговля по отношению к ВВП, 2012-2014	46,9	135,7
Место в мировой торговле, товары, импорт, 2014	2	63
Место в мировой торговле, товары экспорт, 2014	1	65
Место в мировой торговле, коммерческие услуги, импорт, 2014	2	72
Место в мировой торговле, коммерческие услуги, экспорт, 2014	5	59
Член ВТО с	11.12.2001	01.12.1996

Данные вышеизложенной таблицы свидетельствуют о том, что эти страны находятся по разным сторонам таблицы о рангах. Китай превосходит Болгарию по всем показателям. Стоит только отметить, что Китай занимает второе место в мире по импорту, как товаров, так и услуг, пятое место по экспорту коммерческих услуг и первое место по экспорту товаров. «Фабрика мира» как часто

Китай

называют Китай, превосходит Болгарию во всех показателях, кроме показателя торговли на душу населения. К тому же Китай показывает феноменальные темпы роста ВВП (рис. 1). Кривая роста ВВП Китая представляет собой восходящую линию, в то время как Болгарии после глобального финансового кризиса – почти прямую линию.

Болгария

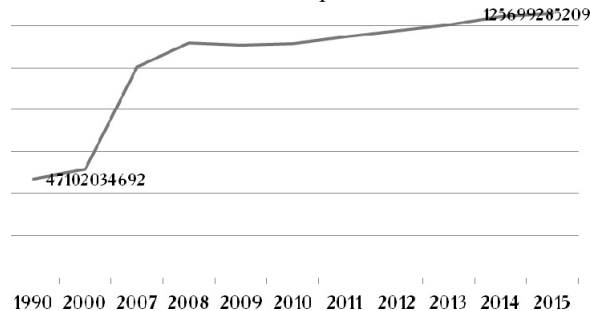

Рис. 1. Динамика ВВП Китая и Болгарии в 1990-2015гг., дол. США[25]

Данные таблицы 1 четко указывают, кто играет первую скрипку в избранных нами для анализа торговых отношениях.

Далее мы считаем необходимым рассмотреть вопрос, зачем Китай инвестирует и развивает торговлю с Болгарией. Так, некоторые авторы выделяют несколько этапов развития торговой экспансии Китая за рубежом: 1) пассивное участие (1949-1978гг.); 2) активное участие (1978 и далее) [25, с.76-82]. Почему 1978 год стал поворотным? Именно в этом году была принята политика Открытых дверей. Быстрый экономический рост в Китае, связан с его настойчивым, однако не всегда последовательным, стремлением к экономическим реформам, которые

развязали производительные силы, ранее подавленные жестким централизованным планированием. Одной из важных реформ в этом отношении есть реформа Открытых дверей, поскольку Китай это буквально хрестоматийным пример экспортно-ориентированного роста [23, с.73]. В рамках политики открытых дверей, китайское правительство поощряло инвестиции за рубежом для интеграции Китая в мировую экономику, хотя тогда, единственными субъектами, которым было разрешено инвестировать за рубежом были государственные предприятия. Общий объем инвестиций в эти первые годы новой политики был незначительным и был сконцентрирован на соседних странах, в основном, Гонконг. Правила

были либерализованы в 1985 году, когда и некоторым частным компаниям было разрешено инвестировать за рубеж [10, с.29].

В 2000 году, перед вступлением во Всемирную торговую организацию (ВТО) китайское правительство инициировало политику «Выхода на глобальный уровень» (“*zou chu qu*”), которая была направлена на поощрение отечественных китайских компаний стать конкурентоспособными на мировом рынке [10, с.30]. Эта политика должна была побудить

фирмы к активизации зарубежной деятельности в конкретных отраслях, в частности, связанных с торговой деятельностью. В 2001 году эта поддержка была интегрирована и формализована в рамках десятилетнего плана [10, с.31]. Плюс ко всему как раз в это время 11 декабря 2001 года Китай вступил в ВТО.

Следует подчеркнуть, что политика выхода на глобальный уровень работает, ПИИ за рубеж увеличились в сотни раз (рис. 2).

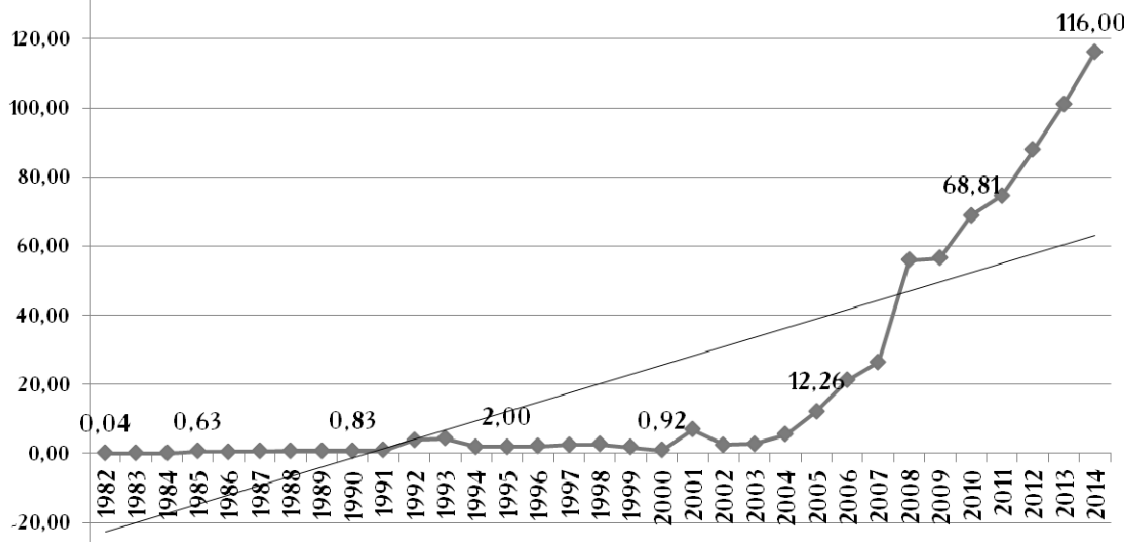

Рис. 2. Прямые иностранные инвестиции Китая за рубеж, поток, млрд. дол. США [22]

Как мы видим с данных рисунка 2 начиная с 2003 года ПИИ с Китая за рубеж имели четкую тенденцию к возрастанию. Если в 2003 году этот показатель был на уровне ниже миллиарда долларов США, то в 2014 году этот показатель уже равняется 116.

Известно, что первые инвестиции из Китая в Болгарию появились в 2004 г. – 7 млн. дол. США, далее 2005 г. – 1 млн. дол. США, далее несколько лет приток инвестиций отсутствовал. В 2013 году все

ПИИ Китая в Болгарию равнялись 147 млн. дол. США [10, с.36]. Далее известно, что в 2015 году китайцы чистый отток китайских инвестиций из Болгарии составлял 47,3 млн. Евро [12].

Что касается торговых отношений, то Китай занимает девятое место среди торговых партнеров Болгарии, как по экспорту, так и по импорту (табл. 2).

Таблица 2

Основные торговые партнеры Болгарии в 2014 г., млн. дол. США [8]

Экспорт			Импорт		
1	Германия	3531,0	1	Россия	5277,7
2	Турция	2754,7	2	Германия	4254,7
3	Италия	2631,4	3	Италия	2440,3
4	Румыния	2324,5	4	Румыния	2365,9
5	Греция	1967,6	5	Турция	1966,5
6	Франция	1259,5	6	Греция	1773,3
7	Бельгия	1220,3	7	Испания	1697,9
8	Сингапур	753,9	8	Венгрия	1169,9
9	Китай	708,9	9	Китай	1147,4
10	Россия	701,3	10	Франция	1052,5

Что неудивительно, так это то, что Болгария имеет минусовый торговый баланс с Китаем, экспортируя 708,9 млн. дол. США, а импортируя около 1150 млн. дол. США. Китай еще значительно отстает от главных торговых партнеров Болгарии по объемам торгового оборота.

Однако это статика, а если посмотреть на ситуацию в динамике, можно утверждать, что за последние двадцать лет, торговля между двумя

странами вышла на новый уровень. Несколько цифр на подтверждение: в 1996 году Болгария импортировала из Китая товаров на 28,5 млн. дол. США, а в 2015 году – на 1070,9 млн. дол. США (рис. 3).

Причем рекордный уровень импорта в Болгарию из Китая, зафиксированный в 2008 году, достиг почти 2 млрд. дол. США. Если посмотреть на рис. 3, то вырисовывается две лесенки – постепенное

увеличение торговых оборотов до 2008 года, далее резкое падение и опять неспешное возобновление былых оборотов (с некоторыми исключениями, как например 2015 год).

Причем увеличение торговых оборотов не носит односторонний характер, поскольку и экспорт Болгарии в Китай возрос существенно (рис. 4).

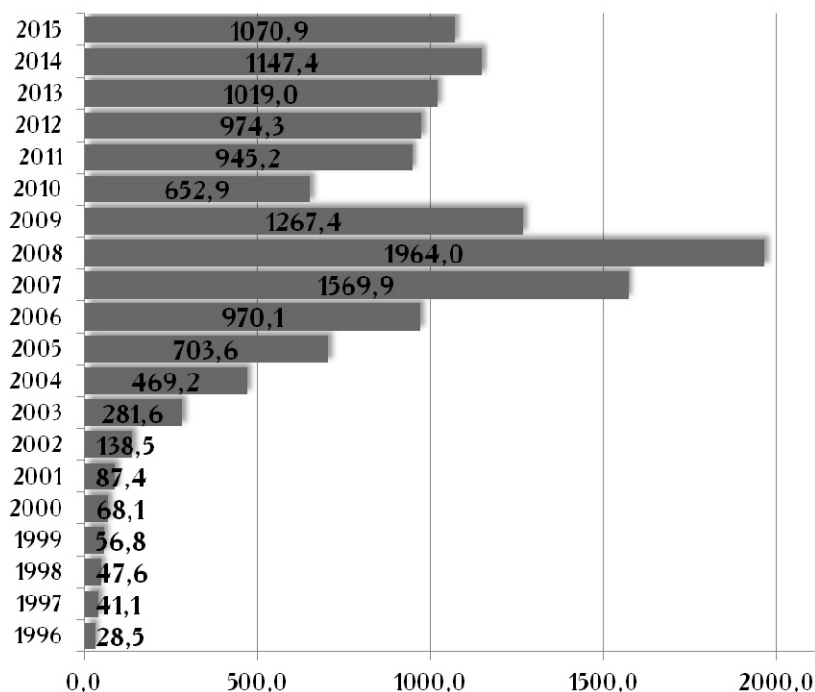

Рис. 3. Імпорт товарів в Болгарію з Китаю, млн. дол. США [21]

Експортував в середині 90-х років всього лише на мільйони доларів США, Болгарія к 2015 року збільшила свій експорт в Китай до 610 млн. дол. США, при цьому рекордний рівень експорту за рік склав 860 млн. дол. США, в 2013 році. Інтересно відзначити, що глобальний фінансовий кризис не впливав на експорт товарів Болгарії в Китай, навпаки, після нього з тимчасовим лагом в рік, експорт почав рости і збільшився за наступні роки більш ніж в 5 раз.

Що стосується експорту-імпорту послуг, то ситуація приблизительно нагадує, те, що відбувалося з експортом-імпортом товарів (рис. 5). Знову дві ланки: до 2008 року, і після, тільки обороти значно поступають обороту по товарам. Так, в

2014 році Болгарія імпортувала послуг з Китаю на 61,5 млн. дол. США, що приблизительно, в 10 раз більше, ніж аналогічний показник в 2004 році.

Експорт послуг з Болгарії в Китай також постійно, на протязі останніх десяти років зростає, досягнувши в 2014 році майже 20 млн. дол. США (рис. 6).

Причому, як і в попередніх випадках в 2008-2009 гг. спостерігалося невелике зниження, за яким слідвало відновлення зростання.

Однак, якщо рівень кількісний уже інший, якісно ж суттєвих змін в структурі торгівлі між Болгарією і Китаєм не відбувається (табл. 3).

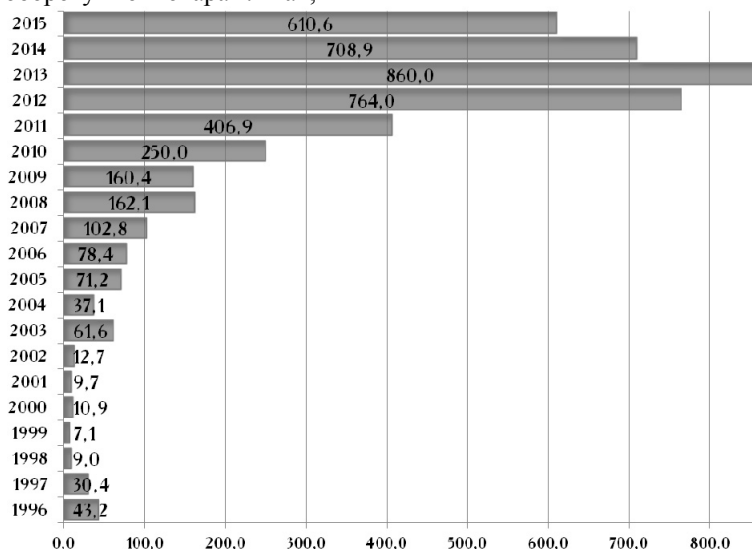

Рис. 4. Експорт товарів Болгарією в Китай, млн. дол. США [22]

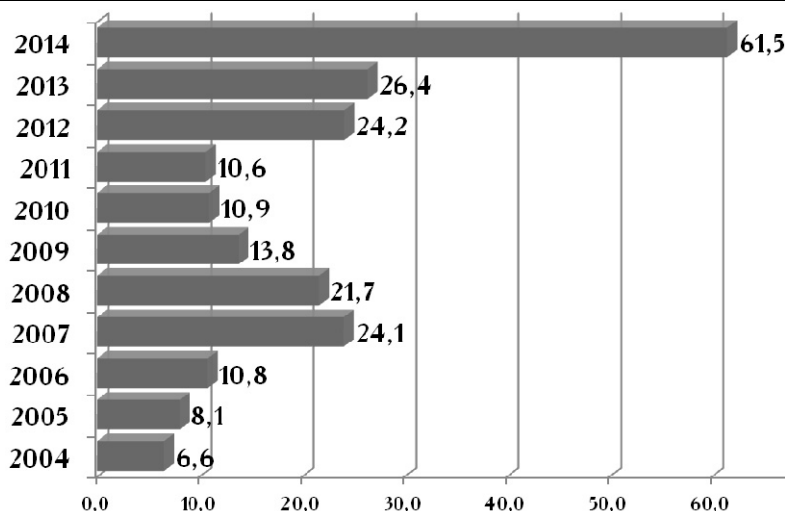

Рис. 5. Импорт услуг в Болгарию из Китая, млн. дол. США [21]

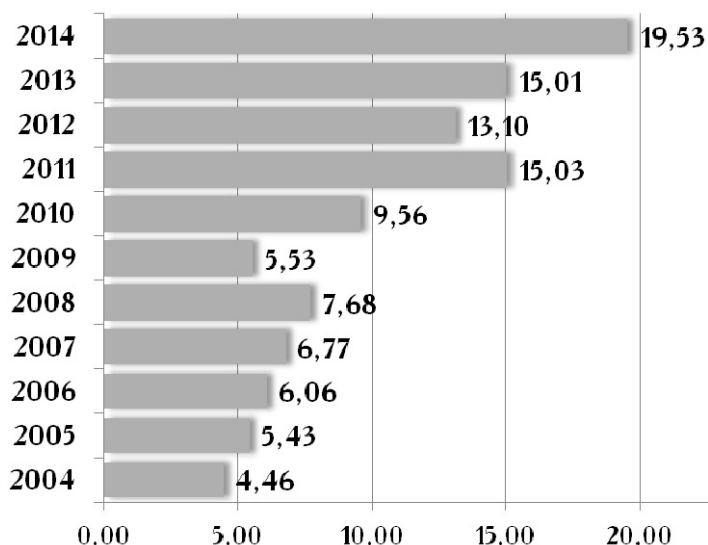

Рис. 6. Экспорт услуг из Болгарии в Китай, млн. дол. США [21]

Таблица 3

Основные позиции экспорта и импорта в торговле между Китаем и Болгарией [10, с. 42-43]

	Год				
	2000	2007	2009	2010	2014
статья экспорта	медная руда и концентрат	медь	медь	медь	медь
% к общему экспорту	40,60	29,12	36,30	54,51	55,28
статья импорта	Органо-неорганические соединения, гетероциклические соединения, нуклеиновые кислоты и их соли, сульфаниламиды	Оборудование для обогрева и охлаждения и его части	Телекоммуникационное оборудование		
% к общему импорту	9,08	7,48	5,00	5,51	4,02

Большая половина болгарского экспорта в Китай составляет медь, на которую приходится 55,28% всего экспорта в Китай. В то же время в последние годы самая большая статья импорта из Китая остается телекоммуникационное оборудование.

ВЫВОДЫ

Экономическая экспансия Китая, сконцентрированная ранее, в основном, на развитых странах Европы, после инициирования политики выхода на глобальный уровень, докатилась и до маленьких стран Восточной Европы. Болгария имела особые

связи с Пекином, однако, до того времени, пока Китай не стал глобальным торговым топ-игроком это никак не проявлялось.

Проведенный исследования позволяют утверждать, что Китай является девятым торговым партнером Болгарии, как по объемам экспорта, так и импорта. За последние двадцать лет, торговля между двумя странами вышла на новый уровень. Несколько цифр на подтверждение: в 1996 году Болгария импортировала из Китая товаров на 28,5 млн. дол. США, а в 2015 году – на 1070,9 млн. дол. США. Причем рекордный уровень импорта в Болгарию из Китая, зафиксированный в 2008 году, достиг почти 2 млрд. дол. США. Причем увеличение торговых оборотов не носит односторонний характер, поскольку и экспорт Болгарии в Китай возрос существенно и достиг 610 млн. дол. США в 2015 году.

Однако, если уровень количественный уже иной, качественно же существенных изменений в структуре торговли между Болгарией и Китаем не происходит, в болгарском экспорте значительно доминирует медь, в китайском – электроника. Качество торгово-экономических отношений между Болгарией и Китая остается, с точки зрения, последней, на низком уровне. Это проявляется в минимуме прямых инвестиций из Китая, максимуме поставки сырья из Болгарии, а также поставках своих товаров с добавленной стоимостью в Болгарию. Таким образом, основной тенденцией торгово-экономического сотрудничества Китая и Болгарии есть укрепление сотрудничества и увеличение объемов торговли, при минимуме изменений в структуре торговли.

Список использованных источников

1. Мельник В. Нова геоекономічна реальність: філософія китайського законодавства у сфері міжнародної торгівлі / В. Мельник // Підприємництво, господарство і право. - 2016. - № 1. - С. 56-60.
2. Романова Г.Н. Торговля Северо-восточного Китая с зарубежными странами в первой половине 80-х годов XX // Общество и государство в Китае. 2014. №44 URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/torgovlya-severo-vostochnogo-kitaya-s-zarubezhnyimi-stranami-v-pervoy-pолоvine-80-h-godov-xx>
3. Ando, M., Kimura, F. (2013) Production Linkage of Asia and Europe (Central and Eastern Europe. *Journal of Economic Integration* vol.28, no.2. June, p. 204-240
4. Baier S.L., Bergstrand J.H. (2007) Do free trade agreements actually increase members' international trade? *Journal of International Economics*, Volume 71, Issue 1, 8 March 2007, Pages 72–95
5. Baldwin (2011) 21st Century Regionalism: Filling the Gap between 21st Century Trade and 20th Century Trade Rules. CEPR Policy Insight No. 56 [Electronic resource] // WTO. – Mode of access: https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201108_e.pdf.
6. Baldwin R. (2011) Trade And Industrialisation After Globalisation's 2nd Unbundling: How Building And Joining A Supply Chain Are Different And Why It Matters [Electronic resource] // The World Bank. - Mode of access: http://siteresources.worldbank.org/INTRA/NETTRADE/Resources/Baldwin_NBER_Working_Paper_17716.pdf.
7. Bulgaria and China economic relations: A long history and a promising future [Electronic resource] // Standart News. - Mode of access: http://www.standartnews.com/english/read/bulgaria_and_china_economic_relations_a_long_history_and_a_promising_future_-10301.html.
8. Bulgaria: Trade Statistics [Electronic resource] // Global EDGE. - Mode of access: <http://globaledge.msu.edu/countries/bulgaria/tradestats>.
9. Conconi P., Sapir A., Zanardi M. (2016) The internationalization process of firms: From exports to FDI, *Journal of International Economics*, Volume 99, March 2016, Pages 16–30.
10. Elteto A., Szunomar A. (2016) Chinese Investment And Trade – Strengthening Ties With Central And Eastern Europe. *International Journal of Business and Management* Vol. IV, No. 1 / 2016, pp. 24-48
11. Fam K. (2016) Analysis of the Factors Influencing Bulgaria-China Trade Competitiveness Index before and after Bulgaria's Accession to the European Union, International Conference on Humanities and Social Science (HSS 2016) february 2016. doi:10.2991/hss-26.2016.103
12. Foreign Direct Investment in Bulgaria (BPM6) [Electronic resource] // Bulgarian National Bank. - Mode of access: <http://www.bnb.bg>.
13. Gana L., Hernandezb M. A., Mac S. (2016) The higher costs of doing business in China: Minimum wages and firms' export behavior, *Journal of International Economics*, Volume 100, May 2016, Pages 81–94.
14. Helpman E., Melitz M., Rubinstein Y. (2008). Estimating Trade Flows: Trading Partners and Trading Volumes". *Quarterly Journal of Economics*, 123(2), 441-487
15. Jacoby, W. (2014) Different cases, different faces: Chinese investment in Central and Eastern Europe. *Asia Europe Journal* vol.12, p. 199-214.
16. Lin J.Y., Wan G., Morgan P.J. (2016) Prospects for a re-acceleration of economic growth in the PRC, *Journal of Comparative Economics* Available online 28 August 2016 <http://dx.doi.org/10.1016/j.jce.2016.08.006>
17. Matura T. (2013) China's Economic Expansion into Central Europe, In: Asian Studies (ed.: Tamas Matura), Hungarian Institute of International Affairs, pp. 138-151
18. Statistical Reference Book 2015 Republic Of Bulgaria [Electronic resource] // National statistical institute Republic of Bulgaria. - Mode of access: http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/publications/StatBook2015_en.pdf.
19. Sun P., Heshmati A. (2010) International Trade and its Effects on Economic Growth in China [Electronic resource] // IZA. - Mode of access: <http://ftp.iza.org/dp5151.pdf>.
20. Trade Profiles 2015 The World Trade Organization [Electronic resource] // WTO. - Mode of access: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_profiles15_e.pdf.

21. UN Contrade Database [Electronic resource] // UN Contrade. - Mode of access: <http://comtrade.un.org/data>.

22. UNCTAD Data Center [Electronic resource] // UNCTADSTAT. - Mode of access: <http://unctadstat.unctad.org>.

23. Wei Shang-Jin (1995) The Open Door Policy and China's Rapid Growth: Evidence from City-Level Data [Electronic resource] // CORE. - Mode of access: <https://core.ac.uk/download/pdf/6483525.pdf>.

24. World DataBank. [Electronic resource] // The World Bank. - Mode of access: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.MKTP.PP.CD&country=CHN#>.

25. Xiaowen Tian (1996) China's Open-door Policy in Development Perspective, *Canadian Journal of Development Studies / Revue canadienne d'études du développement*, 17:1, 75-95.

MIEKISZ

Katarzyna

УДК 339.012.23(438:510)

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ МЕЖДУ
ПОЛЬШЕЙ И КИТАЕМMODERN ASPECTS OF FOREIGN TRADE BETWEEN POLAND AND
CHINA

student, Shanghai university,
Shanghai, Peoples Republic
of China

В статье рассматриваются современные условия внешней торговли Польши с Китаем. Проанализировано динамику объемов экспорта и импорта польской торговли с Китаем. Определены основные тенденции в развитии торговых и экономических отношений между двумя странами на протяжении последних десятилетий. Выявлены существенные изменения в развитии торговых отношений, которые значительно усугубились в последние годы, в результате чего, Китай стал одним из ключевых торговых партнеров Польши. Рассмотрена структура наиболее экспортируемых Польшей товаров в Китай, а также проанализирована структура самых распространенных импортных китайских товаров. Определены основные направления развития взаимоотношений Китая и Польши, в контексте реализации проектов “Экономический пояс Шелкового пути” и “Морской Шелковый путь XXI века”. Доказано перспективность и взаимная выгода в реализации данных проектов, как для Китая, так и Польши.

The article deals with the modern conditions of Poland's foreign trade with China. The dynamics of exports and imports of Poland's trade with China is analyzed. The main trends in the development of trade and economic relations between the two countries over the past decades are determined. Significant changes in the development of trade relations are identified which have worsened significantly in recent years; this resulted in the fact that China has become one of the key trade partners of Poland. The structure of the most exported goods by Poland to China is considered, and the structure of the most common imported Chinese goods is also analyzed. The main directions of the development of relations between China and Poland are determined in the context of implementing the projects The Economic Belt of the Silk Way and The Marine Silk Way of the 21st Century. The prospects and mutual benefits in the implementation of these projects both for China and Poland are substantiated.

Ключевые слова: Торговые отношения, мировая торговля, внешняя торговля Польши, внешняя торговля Китая, Экономический пояс Шелкового пути

Keywords: Trade relations, international trade, Poland's foreign trade, China's foreign trade, Economic Belt of the Silk Way

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Современное мировое хозяйство характеризуется прогрессом интеграционных процессов, тенденциями к нивелированию барьеров в торговле товарами и услугами, а также интенсификацией потоков факторов производства: капитала, технологий и рабочей силы. Польша одна из стран, которая относительно недавно начала играть активную роль в мировой торговле, вместе с тем, в течение последних двух десятилетий смогла достичь значительных результатов и в настоящее время занимает 26 место по объемам торговли в мире.

Среди основных торговых партнеров Польши особое место занимает Китай, который играет ключевую роль в мире, как по объемам импорта, так

и экспорта. Динамика отношений двух стран свидетельствует о стремительном развитии сотрудничества между ними и наличии значительных перспектив в будущем. Причем такое сотрудничество является взаимовыгодным для обеих сторон: для Польши с позиции расширения рынков сбыта аграрной продукции, которой в первую очередь нуждается Китай, а для Китая - расширение рынков сбыта товаров. Польша является не только страной-потребителем китайских товаров, но и играет ключевую транзитную роль в транспортировке товаров в другие страны Европейского союза. Именно поэтому, Китай, особенно в последние годы, начал довольно активно стимулировать развитие транспортной инфраструктуры, которая будет соединять эти две страны.

Современные тенденции к изменению ключевых торговых партнеров, расширению сотрудничества и углублению взаимной торговли, а также другие направления сотрудничества является весьма актуальными для современных международных отношений между Польшей и Китаем, что и обуславливает необходимость и целесообразность исследования данной проблематики.

Анализ последних исследований и публикаций

Торговые связи между Польшей и Китаем рассматриваются в различных аналитических материалах международных организации, такие как: ВТО, статистическая служба Европейского союза, а также государственных органов, в том числе, Министерством экономики Польши. Проблемы торговых отношений Польши с другими государствами - торговыми партнерами и отдельно Китаем, анализируют следующие польские ученые-экономисты: Бродзицкий Т., Черны Е., Фрончек М., Калишук Е., Марчевский К, Наконечная-Кисиль Г., Миссал Ю., Плучинский Е. и другие. Отдавая должное научным работам по исследованию данной проблематики, в силу постоянного изменения экономических условий и возникновения, новых глобализационных вызовов, ряд направлений торговых взаимоотношений между Польшей и Китаем все еще остаются недостаточно исследованными. Так практически не рассматриваются современные тенденции изменения ориентиров польской торговли, в том числе, факторов которые привели к расширению торговых связей с Китаем. Также недостаточно исследованными являются вопросы роли Польши в реализации проекта “Экономический пояс Шелкового пути” и экономических выгод, которые может дать участие в его реализации.

ПОСТАНОВКА ЦЕЛЕЙ И ЗАДАЧ

Целью данной статьи является исследование опыта торговых отношений между Польшей и Китаем на современном этапе развития мирохозяйственных связей, с учетом расширения глобализационных тенденций.

ИЗЛОЖЕНИЕ ОСНОВНОГО МАТЕРИАЛА

В начале 90-х годов 20-го века начался процесс трансформации польской экономики, который сопровождался процессами либерализации внешней торговли и налаживанием контактов с новыми контрагентами, что позволило полноценно войти в систему мировой глобальной торговли. Либерализация польской экономики на глобальном уровне дало возможность получить все основные преимущества, которые присущи современной открытой мировой экономике. Следует отметить, что структура торговли с различными странами не была постоянной, а изменялась в течении последних двадцати лет. И одной из стран, структура и объемы торговли, с которой кардинально изменились, является Китай. Так если в середине 90-х годов 20-го века объемы и структура торговых отношений с этой страной были достаточно ограниченными, то в последнее десятилетие они существенно расширились, а за последние годы стали развиваться еще более интенсивно [1].

Китай не был для Польши традиционным ключевым партнером, как например, Германия или Россия. Рассматривая статистические показатели за 1995 год можно отметить, что роль Китая в качестве торгового партнера было незначительной: в экспорте составляла 45 место, а в импорте – 17-е. С того периода, как Польша, так и Китай провели существенные преобразования в экономике, Китай стал не только крупнейшим в мире экспортером, но и одним из основных мировых импортеров, а сфера торговых отношений данной страны, постоянно совершенствуется и усложняется. Расширение экономических связей между двумя странами, привели к кардинальным изменениям в торговле между ними, в результате чего, уже в 2005 году по объемам экспорта, Китай занимал 24 место, а по импорта – 5-е место. В течение последнего десятилетия торговые отношения между странами продолжали расширяться, о чем свидетельствуют данные 2015 года, когда в структуре польского экспорта, Китай занял 22-е место, а импорт – 2-е. Статистические данные по объемам экспорта и импорта между основными торговыми партнерами Польши приведены в Таблице 1.

Таблица 1

Динамика экспорта и импорта между Польшей и ключевыми торговыми партнерами в 1995-2015 года (млн. евро) [составлено на основе [2,3]]

Год	1995	2005	2010	2015
1	2	3	4	5
Китай				
Экспорт	35,4	590,6	1229	1819,7
Импорт	465,1	5496,6	12615	20483,3
Сальдо	-429,7	-4906,0	-11386	-18663,6
Германия				
Экспорт	8777,5	25224,7	31427	48670,8
Импорт	7736,6	25053,4	29362	40557,8
Сальдо	1040,9	171,3	2065	8113,0

Продолжение таблицы 1

1	2	3	4	5
Россия				
Экспорт	1274,2	3960,5	5031	5124,5
Импорт	1959,8	8985,5	13730	12884,2
Сальдо	-685,6	-5025,0	-8699	-7759,7
Всего				
Экспорт	22894,9	89378,1	159758	179578,2
Импорт	29049,7	101538,8	178063	177232,9
Сальдо	-6154,8	-12160,7	-18305	2345,3

Исходя из данных приведенных в таблице 1, видно, что с другими стратегическими партнерами, такими как Германия и Россия, торговые отношения в течение 2-х последних десятилетий развивались по одной траектории без радикальных изменений вектора. Вместе с тем, в отношении Китая, в течении этого периода можно наблюдать кардинальные преобразования, которые коснулись, как импорта, так и экспорта. За исследованный период, размеры импорта возросли в 44 раза (с 465,1 млн. евро в 1995 году до 20483,3 млн. Евро в 2015 году), тогда как объемы экспорта в 51,4 раз (с 35,4 млн. евро в 1995 году до 1819,7 млн. евро в 2015 году) [2;3]. Вместе с тем, обращают на себя внимание абсолютные торговые показатели обеих стран, которые свидетельствуют об опережающем характере наращивания объемов импорта со стороны Китая.

Постоянной в течение всех рассмотренных лет была тенденция к сохранению отрицательного сальдо

между экспортом и импортом, причем с каждым рассмотренным периодом размеры разрыва в пользу импорта только увеличивались. Так если в 1995 году сальдо торгового баланса составляло -429,7 млн. евро, то в течение 20 лет оно росло и в 2015 году составило -18663,6 млн. евро, то есть увеличилось в 43,4 раза.

Несмотря на то, что отрицательное сальдо торгового баланса характерно для торговых отношений Польши и с другими странами (рис. 1), самым большим недостатком существующей ситуации является постоянное и стабильное наращивание отрицательного сальдо в торговле с Китаем. Так если в торговых отношениях с другими странами наблюдается колебание, в направлении увеличения или наоборот, уменьшения, то относительно торговли с Китаем, тенденция остается стабильной - объемы импорта растут.

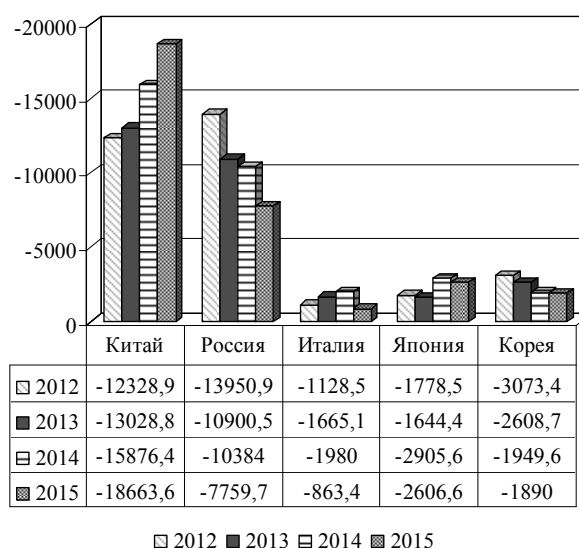

Рис.1. Сальдо торгового баланса торговли Польши с крупнейшими странами-экспортерами в период 2012-2015 годы (млн. евро) [4]

Как видно из данных приведенных на рис.1., За последние годы тенденции в сфере торговли с ключевыми партнерами претерпели существенных изменений. Так в течение проанализированного периода значительно уменьшилось отрицательное сальдо в торговле с одним из ключевых для Польши торговых партнеров - Россией. Причем сокращение коснулось как импорта, так и экспорта. В целом, по 2014-2015 годы Россия со второй позиции в торговле

с Польшей перешла на третью, а Китай занял ее место. При этом обращает на себя внимание, постоянное наращивание разрыва между импортом и экспортом, в пользу первого. В течении исследуемого периода данная тенденция имела признаки стабильно растущей. Так, начиная с 2012 года, темпы роста импорта составили 150% (с 13686,8 млн. евро в 2012 году, до 20483,3 млн. евро в 2015 году), при этом, темпы роста экспорта были значительно меньше -

134% (с 1357,9 млн. евро в 2012 году, до 1819,7 млн. евро в 2015 году) [4].

Анализируя абсолютные показатели, дисбаланс между экспортом и импортом остается стабильно большим. Так если в 2012 году импорт превышал экспорт в 10,1 раза, в 2013 году – 9,17 раза, в 2014 году – 10,4 раза, то в 2015 году польский импорт китайской продукции превышал экспорт в 11,25 раза

[5]. Учитывая такое существенное преобладание импорта над экспортом, целесообразно также проанализировать структуру экспорта и импорта наиболее важных товаров между Польшей и Китаем. В Таблице 2. приведен перечень основных товарных групп играющих ключевую роль в польском экспорте в Китай.

Таблица 2

Наиболее важные товары в польском экспорте в Китай в 2015 году (тыс. USD)

[составлено по данным [6]]

Группы товаров	Экспорт, по данным Центрального статистического управления Польши (GUS)	Экспорт, по данным Национального бюро статистики Китая (NBS)
Медь и изделия из меди	687379	751479
Ядерные реакторы, котлы, оборудование и механические устройства, и их части	287167	482816
Машины и электрические аппараты и их части, магнитофоны и плееры, мониторы и звуковые системы, их части и принадлежности	218753	346192
Мебель, постельное белье, матрасы, светильники, световые вывески, сборные строения	129449	149558
Резина и резиновые изделия	81649	109330
Пластмассы и изделия из него	61153	58613
Железнодорожные транспортные средства и их части и принадлежности	56125	213780
Молочные продукты, яйца, мед натуральный и другие пищевые продукты животного происхождения	46971	45251
Изделия из чугуна и стали	43501	45960
Инструменты и оборудование, фотоаппараты, камеры, проекторы и т. д., их детали и принадлежности	39274	72283

Анализируя данные, приведенные в таблице 2, обращает на себя внимание дисбаланс в статистической информации Центрального статистического управления Польши (GUS) и Национального бюро статистики Китая (NBS), причем по некоторым группам товаров такое отклонение является весьма существенным. Так, в частности по группе товаров “Железнодорожные транспортные средства и их части и принадлежности” отклонение составляет 380%, что определенно не

дает возможности объективно оценивать объемы экспорта данного вида товаров [6].

Рассматривая непосредственно структуру товаров, можно сделать вывод о том, что преобладает продукция тяжелой промышленности и машиностроения. Вместе с тем, объемы экспорта данных групп товаров, как и самого экспорта Польши в Китай достаточно малы. Подтверждением этого являются данные по структуре импорта китайских товаров в Польшу. Основные группы таких товаров приведены в таблице 3.

Таблица 3

Основные товары, импортируемые из Китая в Польшу в 2015 году (тыс. USD)

[составлено по данным [6]]

Группы товаров	Импорт, по данным Центрального статистического управления Польши (GUS)	Импорт, по данным Национального бюро статистики Китая (NBS)
1	2	3
Машины и электрические аппараты и их части, магнитофоны и плееры, мониторы и звуковые системы, их части и принадлежности	7488429	2892678
Ядерные реакторы, котлы, оборудование и механические устройства, и их части	4938000	3006248
Предметы одежды и принадлежности к одежде, трикотажные машинного или ручного вязания (код 62)	975258	568599

Продолжение таблицы 3

1	2	3
Игрушки, игры и спортивные товары, части и принадлежности	873759	237281
Мебель, постельное белье, матрасы, светильники, световые вывески, сборные строения	840550	948068
Предметы одежды и принадлежности к одежде, трикотажные машинного или ручного вязания (код 61)	743920	530449
Инструменты и оборудование, фотоаппараты, камеры, проекторы и т. д., их детали и принадлежности	568910	1577288
Обувь, колготы, носки и т.д., и их части	550594	308325
Изделия из чугуна и стали	488771	320320
Пластмассы и изделия из него	471722	314994

Обращает на себя внимание, то, что аналогично таблице 2, в таблице 3, существует существенный дисбаланс между данными предоставленными национальными статистическими органами обеих стран: Центральным статистическим управлением Польши (GUS) и Национальным бюро статистики Китая (NBS). Вместе с тем, примечательно то, что в таблице 3. большие объемы импорта приводит Польша. В отдельных случаях, как в частности в группе “Игрушки, игры и спортивные товары, части и принадлежности” такое отклонение составляет 368%. Вообще по подавляющему большинству приведенных групп товаров, Центральное статистическое управление Польши приводит большие показатели, чем китайская сторона [6].

Что касается самой структуры групп товаров, которые занимают основное место в польском импорте, то следует отметить наличие значительного количества статей, которые являются аналогичными таблице 2. Вместе с тем, больше обращает на себя внимание не столько структура импорта, сколько его объемы. Так по аналогичным группам товаров объемы импорта преобладают экспорт в десятки раз (“Машины и электрические аппараты и т. д.” в 34,2 раза, “Ядерные реакторы, котлы и т. д.” в 17,2 раза, “Инструменты и оборудование и т. д.” в 14,5 раза). Значительное преобладание также наблюдается и по другим группам товаров.

Данные тенденции закономерны в силу того, что Китай является крупнейшим мировым экспортером и продолжает реализацию стратегии по расширению торговых границ, прежде всего, в страны Европейского союза. Так в 2013 году Китаем была предложена концепция “Нового шелкового пути”. К этой глобальной концепции принадлежат два глобальных экономических проекта: “Экономический пояс Шелкового пути” и “Морской Шелковый путь XXI века”. В рамках реализации этих проектов, со стороны Китая, предусматривается создание транспортной инфраструктуры всеобъемлющего масштаба, которая будет простирается от западных границ Китая и через страны Средней Азии и Иран достигать Европы [7]. “Экономический пояс Шелкового пути” и “Морской Шелковый путь XXI века” представляют собой, не только проекты, направленные на построение транзитно-транспортной инфраструктуры, они также включают в себя целый ряд инвестиционных проектов в области развития торговли и сферы услуг, а также поддержки развития промышленности отдельных стран.

Начиная с 2015 года, Китай начал активную подготовку к реализации проекта, для чего был создан специальный инвестиционный фонд (Silk Road Company) и выделено 40 млрд. долл. Вместе с тем, это лишь начальные инвестиции, которые в процессе реализации проекта планируется увеличить многократно, в том числе, за счет участия в нем других стран [8].

Следует отметить, что реализация концепции “Нового шелкового пути” является для Китая крайне перспективной и важной, а среди основных интересов можно выделить следующие:

- существенное сокращение сроков доставки товаров из Китая в Европу. Преимущество сухопутного пути по сравнению с существующим сегодня морским путем составляет 35-47 дней. Это позволит не только оптимизировать поставки китайской продукции, но и значительно ее удешевит, что в итоге, позволит существенно укрепить позиции Китая, как на европейских, так и азиатских рынках. Кроме того, это позволит осваивать новые рынки африканских стран и Ближнего Востока;

- восстановление темпов экономического роста. Укрепление позиций на европейских и азиатских рынках, а также освоение новых, позволит китайской экономике вновь выйти на устойчивые темпы роста;

- строительство железнодорожных путей для обеспечения развития западных депрессивных регионов. Одной из основных целей которой преследует Китай при реализации проекта “Нового шелкового пути” является обеспечение экономического роста депрессивных регионов, прежде всего западных. Установление устойчивого железнодорожного сообщения позволит решить внутренние экономические проблемы этих регионов и выровнять дисбаланс в уровне доходов населения.

Начиная с 2013 года, из Китая в Европу было отправлено 300 поездов, общей стоимостью товаров более 1 млрд. долл. Вместе с тем, уже в 2017 году Китай прогнозирует увеличить их объемы в разы. Польша играет ключевую роль в этом, ведь территориально находится на пути железнодорожного сообщения. Вместе с тем, Китай планирует дальнейшее развитие существующей транспортной инфраструктуры в Польше, даже, несмотря на наличие альтернативных маршрутов, прежде всего морских [9].

Для Польши этот проект также является достаточно выгодным, поскольку создает возможности не только для реализации совместных с Китаем

инфраструктурных проектов, но и расширяет возможности увеличения экспорта данной стране.

ВЫВОДЫ

Проведенное исследование современных аспектов торговли между Польшей и Китаем позволило сформулировать следующие выводы:

- экономические связи между Польшей и Китаем постоянно развиваются, в результате чего, Китай за последние 5 лет стал одним из основных партнеров Польши не только в торговой, но и других сферах;

- анализ структуры торговли между двумя странами свидетельствует о стабильном росте объемов импорта продукции из Китая. Даже притом, что объемы экспорта также растут, неявным есть значительные дисбаланс между экспортом и импортом, что приводит к росту отрицательного сальдо торгового баланса в торговле с Китаем;

- в структуре польского экспорта в Китае преобладают группы товаров тяжелой промышленности, машиностроения и металлургии, а в структуре китайского импорта – товары легкой промышленности и продукция машиностроительной отрасли.

- в последние годы экономические отношения между Польшей и Китаем значительно расширились, что связано с реализацией концепции “Нового шелкового пути”, в которой Польша играет ключевого партнера Китая в Центрально-Восточной Европе.

Список использованных источников

1. Fronczek M. (2013) Charakter wymiany handlowej Polski z Niemcami, Rosją i Chinami International Business and Global Economy. – №32. – P. 84–96.

2. Syntetyczna Informacja O Eksporcie I Importie Polski: [Электронный ресурс] / Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, 2013. – Режим доступа: https://www.mr.gov.pl/media/15681/2013_ostateczna_ze_wnetrzna.pdf

3. Syntetyczna Informacja O Eksporcie I Importie Polski: [Электронный ресурс] / Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, 2016. – Режим доступа: https://www.mr.gov.pl/media/26421/HZ_Syntetyczna_Informacja_01_07_2016.pdf

4. Poland Report On Foreign Trade: [Электронный ресурс] / Ministry Of Economy, Warsaw, 2015. – Режим доступа: <https://www.mr.gov.pl/media/15721/ROHZ2015.pdf>

5. International Trade Statistics 2015: [Электронный ресурс] / World Trade Organization. – Режим доступа: https://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2015_e/its2015_e.pdf

6. Informacje O Kraju: [Электронный ресурс] / Informator Ekonomiczny Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2015. – Режим доступа: <http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/azja/chiny/>

7. Habova A. (2015) Silk Road economic belt: China's Marshall Plan, Pivot to Eurasia or China's Way of Foreign Policy // KSI Transactions on Knowledge Society. Vol. 8. No. 1.

8. Чен Хунцзе (2015) Экономический пояс Шелкового пути и Морской путь 21 века с точки зрения экспертов КНР // Наука и мир. № 7 (23).

9. Шаймергенов Т.Т. (2015) Экономический пояс Шелкового пути: большой проект, большие вопросы // Индекс безопасности. № 3.